

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. 9 (308), serie nouă. Miercuri 12 martie 1997. Preț: 1.000 lei

iosif naghiu

PODUL DE VÂNT

alexandru george

ÎN CURSUL VREMII
CU GELU IONESCU

PARTIDELE

de NICOLAE PRELIPCEANU

Multă lume e nemulțumită, ba se simte chiar agresată de ideea de partid. În Piața Universității, în 1990, când și unde am presupus că sunt prezenți numai oameni informați și - tocmai de aceea - mai luminați, se striga cu încăpățănare „nu suntem partide”. Voiau să spună, desigur, că nu fac parte din vreun partid, ceea ce, în principiu, nu e nici rău nici bine.

Cred că s-a discutat prea mult, dar pare că nu destul, pe seama acestei mefiențe a oamenilor față de apartenența la partide și, mai mult, față de ideea de partid. PCR-ul a jucat un rol important (ultimul?) în aceste discuții. Dar poate că motivul sus-amintitei mefiențe nu e totuși atât PCR-ul, cât dependența celor mai mulți dintre noi de grupuri de interese și forță care pot echivala, pe plan social, cu ceea ce - pe plan politic, social și el în fapt - sunt partidele.

În adolescență, credeam cu toții, sau mulți dintre noi (eu în orice caz), dacă ești bun într-un domeniu îți vei croi un drum în viață fără sprijinul nimănui din afară, doar prin calitățile pe care le ai, calități ce vor fi recunoscute cât ai bate din palme. Nu ne trecea măcar prin cap că însăși recunoașterea calităților onora și a defectelor altora e o opțiune de tip partinic: ai nevoie de o idee anterioară care să te împingă să recunoști una sau alta cu privire la un seamăn al tău.

Generația mea, romanțioasă pe semne, cu toată ironia și cu tot aparentul ei cinism, a crezut că fiecare poate reuși de unul singur, sinchisindu-se prea puțin de cultivarea unor relații cu alții, altfel decât de prietenie și afecțiune. Și, rând pe rând, colegii mei de generație s-au scurs în pământ, lăsând în urmă o uitare nedreaptă, din care i-ar fi smuls poate un partid, dacă l-ar fi ales, dacă l-ar fi simțit necesar.

Generația următoare nouă, mai practică, s-a trezit altfel la viață, a mers în bloc și, cu toate că personalitățile s-au desprins, se păstrează blocul, pentru a-i proteja pe cei mai firavi.

Dacă nu numai generațiile au compus partide, ci și alte grupuri de oameni, care s-au legat prin tot felul de alte afinități, au învățat să se admire reciproc, să se sprijine, să-și facă publicitate unii altora.

E adevărat că, în multe cazuri, înseși afinitățile intelectuale creează ceea ce, în final, am putea numi partid sau partidă. Pe de altă parte, tot adevărat este că de multe, prea multe ori, în susținerea unora și respingerea altora, un rol esențial îl joacă simplele antipatii sau afinități de cu totul altă natură decât intelectuală sau legate de vreo altă valoare umană unanim recunoscută.

Printre scriitori descoperi ades ființe singuratiche, a căror producție te timește prin valoarea ei, dar și prin tăcerea țesută, cu abilitate, în jurul ei. Știi atunci că sunt oameni care nu se pot înregistra, nu pot cânta în cor nici măcar cât trec puntea. Mai ales că toată cariera unui artist nu e altceva decât traversarea, pe o punte foarte subțire, foarte nesigură, a abisului.

UNDE NI-I DIPLOMAȚIA?

Orice intelectual știe că mari scriitori au fost ambasadori ai țărilor de baștină, pe diverse meridiane ale lumii. Tradiția asta o avem și noi, în perioada interbelică, legată, firesc, cam prin anii '90. Atunci au fost chemați la Ministerul de Externe mai mulți creatori, pentru a se iniția în tainele diplomației. Dacă unii n-au rezistat presiunilor de tot felul, nu-i neapărat doar vina lor. Știm cine promova relațiile externe și ce calități, dar, mai ales ce îndeletniciri trebuiau să aibă. Ar fi multe de comentat dar, deocamdată, ne abținem. ● Acum, când se poate vorbi de o schimbare reală, la multe nivele, ar fi fost normal ca aceasta să aibă loc și-n spațiul diplomatic. Știm cine ne reprezintă, știm ce imagine lasă peste hotare, știm ce hram poartă. Politicienii de bun simț au tras semnalul de alarmă, au făcut chiar unele sugestii, dar acolo unde bănuie încă stafia conformismului (ca să fim eufemistici) există o rezistență demnă de o cauză mai bună. Cică, dragăliță Doamne, avem nevoie numai de specialiști în domeniu, oricând pregătiți să interpreteze toate datele și curente care circulă prin Est și Vest, și n-ar avea rost să formăm, din mers, alte cadre. ● Mai degrabă se poate vorbi de o pritoceală. Asta s-a făcut (cu puține excepții) și-n cei șapte ani rozalii. Deh, năravuri vechi: se joacă alte piese cu aceiași actori, mizându-se pe heurupismul nostru semicentener, care ne-a făcut faimoși în toată lumea. Bine spunea un sus-pus în ministerul cu pricina, e adevărat, într-o avansată stare de alcoolism: schimbăm fațada nu și pilonii. Se înțelege cine-s aceștia. Unele gazete i-au numit, altele așteaptă să capete noi confirmări. ● Așadar, personalități marcante, oameni de cultură și anvergură, cei care și-au oferit singuri serviciile, într-o vreme când e abso-

lută nevoie de performanțe și de modificarea imaginii, fiindcă, în definitiv, aici e punctul vulnerabil, nu pot să-i înlocuiescă pe profesioniști, pe carieriști (adică diplomați de carieră). Dacă așa vrea domnul Severin, ce mai putem noi spune? Multe și deloc mărunte. Mircea Zăciu, Mircea Martin, Marian Papahagi, Ion Pop, Grece Tartler, Vasile Andru și alții sunt scriitori de prim plan ai vieții noastre artistice, care au demonstrat, în timp, și calități diplomatice, dacă acestea contează cel mai mult. Nu cumva și opera e cea mai bună recomandare? Chiar nu se mai ține cont de aceasta, într-o epocă a afaceriștilor verosi și a politicienilor versatili? Crede cumva domnul Severin că absolvenții de la Ștefan Gheorghiu și de la alte școli ale activiștilor de partid ne pot reprezenta mai bine peste hotare? Poate se mai gândește. Timp e berechet. Dar nu aici stă hiba, ci, cum se spune adesea, lipsește voința politică. Vrem sau nu vrem să scăpăm definitiv de ciuma roșie? Dacă da, atunci trebuie să recurgem la leacul adecvat. ● Fiindcă tot am ajuns aici, pe lista posibilor diplomați se află și numele lui Marius Dobrescu. Prilej de vorbe și de ipoteze pentru Mircea Nedelciu: „După știința mea, un scriitor cu acest nume nu există în literatura română sau, dacă există, e complet obscur de vreme ce n-am auzit niciodată de el. Sau e vorba de tânărul și talentatul Caius Dobrescu...” În nici un caz. Pentru a-l scoate din încurcătură pe Mircea Nedelciu, trebuie să-i atragem atenția că până și Homer mai ațipea din când în când. E omenește. Marius Dobrescu e un traducător excepțional (l-a tălmăcit pe Ismail Kadare în limba română) și un prozator de talent. Se vede treaba că Nedelciu își citește, de la o vreme, numai colegii de generație. I-o fi suficient?

acolare

REMUNERAȚIE MICĂ

de MARIUS TUPAN

Scriitori și artiști mureau, în urmă cu douăzeci de ani, într-un devastator seism. Puțini mai scriu și-și mai amintesc despre ei. Poate și din cauză că trăim vremuri (cu)tremurătoare, când schimbările din societate și din viața noastră abundă, iar supraviețuirea e cuvântul de ordine, chiar înaintea austerității. Bugetul n-a intrat încă pe rol, iar partea acestuia, oferită culturii, nu are darul să ne încante. Dimpotrivă. Credeam că, în sfârșit, vom fi mai protejați după alegerile din noiembrie. Sunt alte priorități; și, în primul rând, intrarea în structurile europene, care, firesc, ne aduce multe cheltuieli. Strânsul curelei e o sintagmă care ne este încă fluturată pe la urechi. Și, ca întotdeauna, povara o poartă tot visătorii și inspirații, fiindcă ei par să fie și cei mai toleranți. Înțelegem dar nu vedem de ce suntem tot noi sacrificați, cei care ne-am găsit în această postură și cu alte ocazii, și sub alte regimuri. Mai răbdăm un an, doi, dar, între timp, avem asigurări că Parlamentul e dispus să voteze legi de protecție: a sponsorizării și a reducerii impozitului? Dacă a vinului și viei era în mare suferință, pricepem exact care-s urgențele. Parcă la cârmă ar fi iarăși cuplul Văcăroiu-Văcaru, mare amator de licori aburoase. Dar să ne prefacem că pe multe nu le vom ghici și să coborâm în sfera noastră restrânsă, a editării unei reviste literare.

Unele momente par de-a dreptul hazlii. Unii con-

deieri, atât de proaspeți că nu li s-a așezat bine puful, înainte de a-ți oferi producția, te invită la negocieri. Că asta-i țelul lor: să știe cât capătă, după ce au fost vizitați de muze și le-au înregistrat, cu osârdie, impunătoarele discursuri. O tânără, venită din câmpul muncii, de la țară (nu ne-am obosit să reținem numele localității), era foarte sigură că onorariile îi vor fi trimise de urgență, dar preciza că suma nu trebuie să fie sub o anumită cotă. Au crescut, galopant, prețurile, astfel că recompensele nu pot încereni în state. Un bătrân, hârșăit prin tot felul de războaie redacționale, ținea să ne avertizeze că, la anumite onorarii, el nu mai consimte să ne înobileze revista. Nu bănuia, probabil, că nu vom suferi în absența numelui său din revista Luceafărul.

Mesajul nostru e ușor de decodat. Reușim cu greu să facem respirație artificială (!) publicației. Altfel, ar fi dispărut de mult. Cu toate acestea, grație Uniunii Scriitorilor, Fundației Soros și altor instituții generoase, reușim să oferim câteva parale colaboratorilor, căci nimeni nu se poate îmbogăți în spațiul literaturii. Nu vorbim de excepții. Colaboratorii de elită, onești, nu ne pun condiții, chiar dacă ar fi îndreptățiți să o facă. Înțeleg exact prin ce trecem și se bucură, ca și noi, că nu abdicăm de la o misiune asumată conștient. În rest, totul e pălăvrăgeală.

Editori:

■ Uniunea Scriitorilor din România

■ Fundația Luceafărul
Cu sprijinul Fundației Soros
pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (director),
Marius Tupan (redactor Șef), Ioan Es.
Pop (secretar de redacție), Alexandru Spânu
(redactor), Ion Cucu (fotoreporter)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133. București, sector 1,
telefon 659.67.60,
fax 312.96.93

Cont în lei: Banca Comercială Română, filiala
sector 1, Calea Victoriei nr. 155.
Număr de cont: 451030121163

Tehnoredactare computerizată:
FUNDAȚIA LUCEAFĂRUL

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale
din țară. Revista noastră este înscrisă în
Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

COBORÂREA ÎN MORMÂNT

de CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Realizată între 1526 și 1532, opera marelui venețian (născut, de fapt, la Pieve di Cadore) confirmă capacitatea de a realiza autentică viziune tragică a vieții și a nemuririi, a unui om de geniu - până la urmă, ca totdeauna, pur și simplu un om - aflat în jurul vârstei de șaiszeci de ani, sau, eventual, un zece-foisprezece ani mai tânăr (dacă se iau în considerație mai noile evaluări ale anului nașterii pictorului), deci oricum în cea mai deplină maturitate. Aristotel spusese că maxima împlinire a fizicului uman se produce în jurul vârstei de treizeci și cinci de ani, pe când deplina realizare a potențialului intelectual are, ca moment al vieții omeneste, cincizeci și nouă de ani. De ce tocmai cincizeci și nouă? Poate pentru că aceasta este ultima vârstă pe care filosoful o împlinește în condiția unei bune sănătăți, suferința - care a fost probabil un cancer - având să îlucidă trei ani mai târziu. Tizian atinge, în „Coborârea în mormânt”, pictată în jurul vârstei aristotelice a perfecțiunii, nivelul unora dintre cele câteva realizări spirituale de care servindu-se, nu un om anume, ci întreaga istorie a planetei ar putea să se înfățișeze împăcată în fața judecății lui Dumnezeu.

Reporterii, intervievând personalități, precum și marile tratate de artă, ori eseștiți ce se exercită pe un astfel de tărâm sunt nu rareori tentați de o întrebare infantilă și insolubilă, incorectă și provocatoare: care este cel mai mare artist - pictor, compozitor, sculptor, poet, dramaturg, interpret?

Cum, desigur, a fi înseamnă a fi în raportare, a fi cel mai mare este și în același timp nu este o problemă de referențial.

Immanuel Kant spune, cu evidentă îndreptățire, că sublimul este ceea ce apare drept mare fără necesitatea comparării. În anticul „Tratat despre sublim” aflăm că în timp ce „frumosul este credibilul, sublimul este incredibilul”.

Ce ar putea fi deci acel ceva „mare dincolo de comparații”? Adoptând, fie și doar pentru necesitatea înțelegerii unei astfel de ierarhizări, o bază platonice, ar trebui să spunem că măsura nu este decât raportare reciprocă a umbrelor de pe perețele peșterii. Măreția dincolo de măsură ar trebui să fie condiția umbrei care depășește lumina, a imaginii care depășește obiectul - ca strălucire, adevăr și existență. În această lume a absolutului depășit de relativ, a efemerului care depășește eternul, comparațiile nu mai sunt posibile, ele își pierd orice urmă de sens și îndreptățire; se menține doar faptul că omul - umbră între umbre, iluzie între iluzii - poate fi totuși izvor al ideilor perfecte, vehicul al absolutului, al supremei valori.

Incredibilul lui Cassius Longinus (ori Pseudo-Longinus) este, desigur, acel ceva care nu aparține lumii acesteia.

Și totuși încercarea de a crea o scală în interiorul chiar al perfecțiunii a tentat în decursul timpului. Câteva secole o atribuit lui Leonardo da Vinci rolul deținătorului calității absolute a exprimării prin imagine. Încă din secolul trecut multe din scrierile majore de istorie a artei au tins să atribuie acest loc lui Velazques, în timp ce Hippolyte Taine a apărât respectiva poziție pentru Rubens. Salvador Dali pretindea că singurul „geniu divin” al picturii este Vermeer. Nici una din aceste evaluări nu este lipsită de fundament și

singurul fapt de natură să le compromită pe toate este uzul (și abuzul) superlativului relativ. Dacă totuși se intră în joc, cred că argumentele cele mai profunde continuă să conteze în favoarea lui da Vinci. M-am întrebat totuși ce ar răspunde cu dacă ar uita o clipă de existența autorului „Ginevrei de Benci”. Acum câțiva ani, la „National Gallery” din Londra, mi-am dat răspunsul sigur: Tizian. În fața „Coborârii în mormânt”, la Luvru, această alegere devine certitudine.

Niciodată crepusculul, acest „the close of day”, nu a fost într-atât „the dying of the light” cum avea să scrie, peste secole, Dylan Thomas - niciodată crepusculul nu a fost astfel pătruns, cuprins, înțeles, suferit, exprimat, pictat. În câmpul deschis bate vântul - acel vânt care este imaginea imensității pustiului, inumanității, ireversibilității și morții.

Și totuși crepusculul este o aureolă - o lumină ce încorporează un cadavru, un cadavru care devine o lumină de dincolo de lume. Acolo sunt oameni „în miezul vieții lor”, deci la marginea morții însoțind un mort. Această viață nu este decât o legătură între crepuscul și țărână. Deasupra grupului se înalță chipul tânărului Ioan, privind dincolo de absolut, cu figura purtată de sensibilitatea, de focul și de răcoarea Cuvântului, cu părul răvășit de vântul ce bate pe limburile celeilalte lumi.

Figura lui Ioan din „Coborârea în mormânt” de Tizian este poate cea mai desăvârșită re-creare a umanului - forma de a exista înaintea împlinirii, la vârsta ucenicului „pe care îl iubea Iisus”, sau după împăcarea cu timpul, dar al vârstei patriarhilor, sau al sacrificiului pe cruce. Existența umană - totodată a priori și a posteriori, niciodată hic et nunc - este vasul care, în mijlocul vieții, primește contingențele aparținând, însă, la început și la sfârșit, adevărului.

În Ioan, în strălucirea sensibilității sale trăiește, între moarte și înviere, frământarea lui Iisus.

Trăim prin tineri sau, nerenunțând, în numele celor ce renunță - în rest totul este coborâre, pe un fundal de crepuscul.

minimax

DUPĂ 20 DE ANI

de ȘERBAN LANESCU

La început a fost chinul aproape săptămânal al nehotărârii premergătoare alegerii subiectului. Căci cele enumerate în continuare au fost doar vreo câteva dintre multiplele tentații. Iată-le. 1) Recentul episod monarhic a cărui lecție principală s-a dovedit a fi, barem așa mi s-a părut, reconfirmarea crizei/dezorientării axiologice a societății românești de la opincă la vlădică, dus și-ntors. 2) Evidente fiind acum compromisiunile politice și morale la care a convenit, ori a fost obligată actuala Putere, va putea fi, oare, și cum, evitată compromiterea-i? 3) „Impresii de telespectator” cu o mulțime de variante. 3.1) Filmul «Babu» ce îndeamnă și la o nouă lectură a capitolului «Nici monștri, nici bestii» din cartea lui Tzvetan Todorov «Confruntarea cu extrema», iar asta nu doar datorită „personajului” (cu ghilimele căci este al naibii de viu/concret!) Marian Clita, ci și cinismului sfidător al unui S. Brucan, prezent mereu taman acolo unde și când absența-i s-ar impune din considerente de minimă decență. 3.2) «Generalul de la miezul nopții» - titlu greu de evitat pentru un posibil comentariu la emisiunea „poetului” M. Tucă din noaptea de 3 spre 4 martie când gealul (apelativ ce nu se trage din «gealat») de poliție C. Voicu și cu mereu același C.T. Popescu s-au jucat într-o halucinantă partidă

de alba-neagra*) 3.3.) *Bahmuțaneala* - un stil întrucâtva aparte de talk-show (la Amerom 38), amintind de pictura naivă. 3.4.) Într-o «Cafenea literară» la TVR2 s-a mai îndreptat câte ceva din receptarea strâmbă a jurnalului lui Paul Goma o dată cu precizarea (girată de Mihai Zamfir) că toate exagerările scriitorului ostracizat nu contravin însă adevărului. 3.5.) „Fenomenul ProTV”, sau „trecerea de la mancurtizare spre imbecilizarea veselă cu sușe à la F. Călinescu și trupa”. 4) Astenia de primăvară face ravagii printre VIP-uri: a) s-a rupt cuplul de comici furioși Funar și Gavra; b) deși ajuns la vârsta când firese este să începi a te pregăti pentru tihna pensionării, Ion Ilici Iliescu recidivează prin porniri bolșevice apropiindu-l tot mai vizibil de „tribunul” peremist; c) etc. etc., fără a fi feriți nici cei/cele din „tabăra democratică” așa cum, de-un parcazemplu, s-a putut constata și din cârtelele senatorului, parcă, R. Vasile. Iar lista subiectelor bune pentru minimax a fost, bine-nțeles, mult mai lungă, însă, decodată, când să m-apuc de scris, constatarea că este 4 martie, ba chiar și ora coincizând...

Atunci, imediat după cutremur, a fost prima dată când am constatat și trăit emoția prilejuită de ceea ce s-ar putea numi manifestarea solidarității umane la nivel/scară socială. «Per aspera ad

astra». Capcană! Căci părelnica îndumnezeire urmând a se dovedi nu numai efemeră ci și nefastă. Nimic mai greșit decât să-ți închipui persistența-i și să mizezi pe solidaritatea iscată dintr-o amenințare temporară. Dimpotrivă, odată trecută primejdia, efectul ei social, aparent benefic, de fapt nu face decât să favorizeze *bestia parșivă* care profită de situație. Ca în siajul celor din decembrie '89. Dacă însă **profitorii de cutremur** au format o categorie puțin semnificativă prin ponderea lor redusă, **profitorii de „revoluție”** sunt mulți, difuzați (metastaze) în tot corpul social și formând o rețea invizibilă dar acționând coerent dincolo de felurite diferențe ori chiar divergențe culturale, ideologice, partinice s.a. Or, s-ar putea obiecta că pertinența unei asemenea interpretări este condiționată de definiția «**profitorului de „revoluție”**». Intr-adevăr, dar asta numai în cazul unui demers cu pretenții științifice, căci altfel, în/pe pentru viața cea de toate zilele și nopțile, nu prea e nevoie. După cum, mai încape într-o asemenea discuție precizarea că îi mai revine și timpului a discerne, nefiind deloc excluse nici surprizele. Ca în poveștile cu bandiți care ajung, aproape că fără voia lor, eroi și viceversa. P.S. În ultima clipă, și parcă se leagă, nevestămea îmi citește din *Ziua* că la SRI se va face, poate, un mic chiuretaj.

*) Dacă ar fi să-i dai crezare gealului, conducerea BNR este direct răspunzătoare pentru hemoragia frauduloasă de valută peste hotarele României, însă, cel puțin deocamdată, M. Isărescu rămâne pe poziții zâmbind angelic.

Alexandru Paleologu, DESPRE LUCRURILE CU ADEVĂRAT IMPORTANTE

Selecție (îngrijită de către Adriana Babeți) dintr-o suită de texte semnate de Alexandru Paleologu și publicate, în timp, în reviste din țară și din străinătate. Deși ordonate în cinci secțiuni, pe criterii tematice și de stil, studiile, articolele și eseurile pot susține re-gruparea în trei categorii: întrepătrunse: morală, morală aplicată și reinterpretări critice. Nu este nici spațiul și nici cazul să intrăm în amănunte; voi remarca doar nonșalanța discursului, scăpărătoarele glisări ale ideilor, glisări care, în final, alungă derutarea, dând senzația unei totale rotunjimi, împliniri; spontaneitatea care conferă literelor scrise o anumită oralitate inconfundabilă; voi mai remarca o oarecare maliție (semn al neînchistării, al juventuții deci), o oarecare îndoială asupra verdictului dat (îndoială subiacentă), un soi de zeflemea - pe alocuri - o zeflemea prin care distinsul dâmbovițean, de certă formație voltaireană și montaigneană, dovedește a nu-și putea uita nobila stirpe balcanică. Domnul Alexandru Paleologu are un singur „defect”: nu poate nicicum scrie tern! (Editura Polirom, Iași, Col. Plural; p.n.)

Gellu Naum, ÎNTREBĂTORUL

Considerate de însuși autorul lor ca o **addenda** la o serie de poeme scrise între anii 1940-1947, prozele din acest volum seamănă - o spune tot Gellu Naum - cu acele fotografii vechi, îngălbenite de timp, care, în pofida pojghiței vetuste, maschează inabil un chip tânăr, puțin desfigurat. Prozele au apărut în intervalul scurs între 1945 și 1985, nici nu-mi dau seama dacă avem de-a face cu proze adevărate (în adevăratul înțeles al cuvântului, vreau să spun) ori cu ample poeme în proză. Cert este că ni se propune o lume halucinantă, aflată la întretăierea dintre visul rău și realitatea hădă, a lume aflată în plină zbatere existențială, luptând cu mlaștina, cu întunericul, cu neputința de a accede la lumină. De fapt, nici nu poate fi vorba de personaje propriu-zise, ci de niște fantome, reflexe inexacte ale unei realități oribile. Derularea existențelor se petrece la granița laxă dintre realitate și neant, totul este dezordine, este incoerență, este absurd, este vid dureros, este non-existență.

Literatura neagră? Nicidecum! Peste o lume imaginată a trăi pe buza prăpastiei plutește autoritar suita de imagini poetice de cea mai bună factură, Gellu Naum - spre deosebire de A. E. Baconsky, cel din **Biserica neagră** - scrie mai puțin „tezist” și înfinit mai mult din perspectiva estetismului pur. (Editura Eminescu; 4743 lei)

Gavril Ciuban & Tinerii, FÂNTÂNA CU GHINTURI

Laurențiu Ulici: „Puternic interiorizat, cu o remarcabilă disponibilitate pentru trăirea în imaginar, Gavrilă Ciuban își caută nota personală în materie de exprimare poetică în chiar propria-i fire, metaforele lui, abundente și deseori miezoase, dezvăluind o viziune dramatic-lirică asupra existenței. Fără a fi propriu-zis oniric, cultivă starea de vis ca pe o cale de acces spre sine însuși, cum alții cultivă în același scop maieutica sau rememorarea”. Ioan Moldovan: „(...) textele sale realizează un straniu mariaj între frustetea și asprimea unei experiențe de viață circumscrise naturii, pe de o parte, și iscusința procedurală în elaborarea poemelor, pe de altă parte, notația peisajului ori a faptului biografic intersectându-se cu sugestii culturale sau trimiteri livrești dintre cele mai neașteptate”. Ion Mureșan: „Pe lângă poezia lui Gavril Ciuban se poate trece fără să o bagi în seamă dacă nu te afli într-o stare potrivită, pentru că receptarea ei cere o anume stare de răbdătoare și atență, o anume prospețime și acuitate a percepției. Abia atunci se declanșează plăcerea lecturii, fiindcă poemele și metaforele sale sunt programate nu pe explozie ci pe implozie”.

După acest triptic critic nu-mi rămâne decât a reproduce una dintre poemele semnificative - cred - ale volumului: „Când l-am văzut/am știut/am știut ce avea să fie/totuși am rămas/aruncând un surâs/pe turnul bisericii//El s-a întors dintr-o dată/și nu a făcut nimic/S-a uitat doar la mine/cu acei ochi obscuri/ca doi picuri de meteori//Am rămas incognito/Mâna refuza să apese/pe trăgaciul arbaletului/iar o ușoară tulburare/mă cuprindea/cu brațe de catifea//El nu zicea încă/nimic/un zâmbet incipient/era gura lui cea roșie/în timp ce eu/așteptam/în încordare/clipa cea mare/și ca un fulger/a apărut Eros/zeul cel frumos/cel înaripat/cel inspirat/de duhul săgeții//Doi nuferi roșii au înflorit/în pieptul lui Arhimede/în clipa de dinaintea/prăbușirii (...) Îl priveam cu uimire/când am simțit lacrimile/avea ochii șoimului meu/de vânătoare/mesopotamian...”

Gavril Ciuban rămâne, cum am scris altădată, un poet al materializării iluziei. (Editura „Jurnalul de Sighet”; p.n.)

Ieronim Tătaru, DIN UNIVERSUL POEZIEI MODERNE

Materia cărții este grupată în trei mari capitole: primul, un tabel cronologic referitor la o serie de poeți și la creațiile lor; respectivul tabel vizează, de asemenea, principalele curente literare; al doilea capitol este constituit din câteva pertinente însemnări pe marginea unor poeme moderne, pentru ca ultima secțiune să fie rezervată unei microantologii (cincizeci de lecturi din operele unor poeți moderni). Unitatea celor trei capitole este asigurată de o zonă de incidență între cronologie, comentarii și antologia critică.

Deși, cu modestie, autorul afirmă că lucrarea „nu este alcătuită pentru specialiști, ci pentru tinerii care vor să-și completeze cunoștințele de literatură națională și universală, să afle ceva mai mult decât le oferă cadrul instituțional de pregătire culturală”, mic mi se pare că Ieronim Tătaru a realizat ceva mai mult. (Editura Didactică și Pedagogică; 10.000 lei)

Bernard-Marie Koltés, LUPTA NEGRULUI CU CÂINII

Plasându-și acțiunea piesei într-o țară din Africa de Vest, importantul dramaturg francez (1948-1989) folosește mijloacele teatrului de idei, apelând la trimiterile politice, sociale, psihologice (acestea din urmă prevalând). Koltés scrie un teatru apropiat (în ciuda aparențelor) de cel clasic, modernismului rezervându-i-se doar funcția halo-ului. Fiind aproape necunoscut publicului român, trebuie amintite câteva dintre scrierile sale: romanul **Amărăciuni**, piesele **Marșul**, **Procesul beat**, **Cheul de Vest**, **În singurătatea câmpurilor de bumbac**, **Roberto Zucco**, toate scrise între anii 1971 și 1989. (Editura Libra; p.n.)

Daniel J. Boorstin, DESCOPERITORII

Cum s-a măsurat timpul și cum s-au făcut descoperirile geografice, cum s-a pătruns în tainele trupului uman, dar și în cele ale atomului, cum a fost elaborat (revelat?) limbajul matematic, cum s-a fabricat hârtia, cum... , în fine, o pasionantă carte despre căutările omului pentru cunoașterea lumii și a lui însuși, o sondare (implicită) a micro- și a macrocosmosului... Acest avocat și literat, laureat al Premiului Pulitzer, caută a desluși originile curiozității omenești, lungul travaliu al curiozității puse la treabă, dar, mai presus de toate, demonstrează splendoarea acelei trăsături umane, fără de care omul nu și-ar merita titlul de noblete și anume: iscodirea, ruperea voalului lui Isis... (Editura Meridiane; 12.000 lei)

Émile Zola, VISUL

Roman zolist de rang oarecum inferior, **Visul** este, totuși, extrem de important în ansamblul creației principalului reprezentant al naturalismului francez și european, deoarece caută să exemplifice teza determinismului socio-ereditar: universul uman se află sub imperiul aceluiași determinism mecanic ce guvernează întregul univers. (Editura Minerva, 3.000 lei)

anticariat

L. Herrig, THE BRITISH CLASSICAL AUTHORS, Sixty-third edition, revised and improved, Brunswick, printed and published by George Westermann, 1888

Antologie a literaturii engleze și (parțial) americane, una dintre cele mai solide lucrări de gen din istoria literaturii universale moderne. Rezervată doar poeziei și prozei, lucrarea (672 de pagini) este o selecție severă din texte reprezentative pentru creatorii de vârf ai literaturilor engleză și americană; textele sunt precedate, fără excepție, de câte o succintă și foarte lămuritoare notă biobibliografică, iar, în partea liminară a volumului, se află o schiță sintetică a istoriei limbii și literaturii engleze.

Structura antologiei: **Epoca Elizabethană** (Spencer, Marlowe, Shakespeare, Ben Jonson, Francis Bacon ș.a.), **Perioada de tranziție** (Milton, Dryden, Locke...), **Intervalul dintre domnia Reginei Anne până la anul 1780** (Pope, Young, Addison, Johnson, Swift, Defoe, Fielding, Goldsmith, Hume, Gibbon, Burke, Burns ș.a.), **Literatura modernă** (perioada 1780-1888, înglobând nume precum Walter Scott, Byron, Shelley, Thomas Moore, Wordsworth, Coleridge, Tennyson, Dickens, Charles Lamb, Thackeray, Carlyle a.s.o.) și, în fine, un **Appendix**, rezervat literaturii americane aflate (să nu uităm că antologia a fost realizată în anul 1888!) în perioada de pionierat: Longfellow, William Cullen Bryant, George P. Morris, Franklin, Webster, Cooper, Irving, Prescott, Bancroft).

O singură obiecție s-ar putea aduce excepționalei antologii: în **outline**-ul consacrat privirii rapide asupra literaturilor engleze și americane, ultima este tratată cam „de sus”; secolul următor, secol al exploziei literaturii americane, îl „dojenește” pe L. Herrig! (Anticariatul de la Sala Dalles; 46.000 lei)

LUCIAN VASILESCU ȘI TERITORIILE POEZIEI

de ROMUL MUNTEANU

Cine citește versurile unor scriitori nouăzeciști constată că poezia românească nu se mai găsește în acele spații literare unde se afla cu zece sau cincisprezece ani în urmă. Schimbările care au intervenit pe parcursul timpului au fost lente, uneori abia perceptibile. Ele n-au devenit evidente doar în planul expresiei, mult mai aproape de limbajul colocvial, lipsit de ornamente încărcate de solemnitate. De la George Vulturescu, Ioan Es. Pop, până la Ioan F. Pop, teritoriile poeziei s-au schimbat, fiindcă scriitorii actuali caută poeticul și în alte zone ale existenței, considerate mai înainte ca antipoetice.

Suspendarea afecțiunii grave din universul literar și înlocuirea ei cu un **umor intelectual**, menit să-l situeze pe autor direct într-un climat colcăitor de detalii cotidiene, s-au soldat cu integrarea în artă a unor noi teritorii ale realului, acreditate ca teritorii ale poeziei. În felul acesta, creația lirică a intrat în bucătărie, a pătruns în dormitor, în spălătorie, în cafenea, pe stradă etc. Printr-un mecanism psihic de deplasare, energia afectivă și strict libidinală a fost dirijată spre alte ipostaze existențiale, decupate din fluxul cotidian, spre alte obiecte și moduri de abordare a vieții, încât totul se transformă într-o imensă repetiție, într-un lanț de **fenomene seriale**, generatoare de **derizoriu**.

Dintre scriitorii nouăzeciști, autorul care dă cea mai mare relevanță acestui **univers serial** este Lucian Vasilescu. Cele două volume ale sale, **Ingenieria poemului de dragoste** (Ed. Albatros, 1996) și **Sanatoriul de boli discrete** (Ed. Cartea Românească) îl scot pe Lucian Vasilescu din plutonul eteroclit al confrăților, transformându-l într-un mesager al unui alt mod de a fi în poezie.

Primul volum reconstituie o adevărată fenomenologie a unei lumi descentrate în care total este supus unui proces de aplatizare. În acest univers nimic nu mai este excepțional, nici măcar ieșit din comun. Nașterea, moartea, iubirea, cunoașterea reprezintă mici decupaje din sfera unei existențe seriale. „Subsemnatul născut/din elan birocratic la în județul cu domiciliul actual/am absolvit viața generală de treizeci de ani/totodată mai am până când/apoi/se va consuma an de an menționând luna și anul secera/și ciocanul...” (**Poem formular**).

Am intrat astfel într-un alt teritoriu al poeziei, în care viața omului se reduce la un număr matricol, la evenimente de cancelarie. Poetul nu se comportă cu o conștiință valorizantă, situată deasupra evenimentelor relatate. El se limitează să spună, să arate, detaliile recompunând banda unei existențe trecute prin malaxorul istoriei. Scrisul este un mod de întrebuințare a timpului și o reprezentare a semnelor sale, evidente și în modul de comunicare. „Într-un calendar al creației, limbajul, exilat sau/rămas în folosință, poartă și el expresia vremii./Cuvintele cu care obișnuim să te chem au fost/exilate într-o limbă străină și puse la muncă le trimit/pachete curând va trebui să răspund pentru asta...” (**Ziua a doua**).

Literatura este adusă de Lucian Vasilescu în mediul în care se face. Ea coincide cu un timp al scrierii; un nou realism antiiluzionist dă relevanță acestei poezii ambientale, în care senzorii textului avertizează că lumea noastră este departe de a fi cea mai frumoasă dintre toate lumile posibile. Scriitura funcționează ca un reportaj al poetului

despre sine însuși, ca și despre cadrul banal, unde timpul trece, fără culoare și dramatism, peste întâmplări și situații sociale: „Vino să vezi cum fac toate astea venea și vedea c i t e a m / c e scrisesem fumam era bine beam cafea cu năut ceai chinezesc/stingeam lampa lăsam aragazul aprins după aia mereu făceam dragoste/Câteodată aveam și o sticlă de vodcă din care/ beam și iar făceam dragoste/în bucătărie pat nu aveam nici atunci...” (**Literatură de bucătărie**).

Dincolo de poezia privirii, Lucian Vasilescu aduce în versurile sale o evidentă dinamică textuală, rezultată din mici nuclee narrative, gestuale, descripția configurându-se și ca o poveste succintă a întrebuințării timpului.

Dar adeseori, privirea se oprește în oglindă și imaginea se întoarce spre sine cu o vădită ironie antinarcisistă. Detaliile recompun astfel gesturile și chipul unui om singur, situat într-un spațiu decorat de banalități. Secvențele descriptive dezvăluie o existență anostă a unui ins singular, care ia act în fiecare zi de sensul existenței văzută ca o repetiție: „mă ridic în capul oaselor mă văd în oglindă/sunt urât ca un nou născut bine că nu e/nimeni prin preajmă să rădă de mine/privesc pe podea la teancul de ziare cu care îmi/tapetez existența.” (**Pe mine muzica mă face mai bun**).

În creația literară a lui Lucian Vasilescu, realitatea este doar o aparență fragmentată, detaliile realului sunt amestecate. Văzut, exteriorul se scurge în interior, iar tabloul erotic se topește în sfera imaginarului, se iredalizează. „Stai de-a curmezișul nopții pozezi pentru poemul ăsta/eu scriu despre tine ca după dictare alunec în tine/ca într-o crevasă/până ce istovit sufocat mă scot de acolo/ și țâțele tale par doi siamezi fericiți”. (**Poem după natură**).

În **Sanatoriul de boli discrete** (1996), Lucian Vasilescu mută teritoriile poeziei într-un alt spațiu al secolului. Într-un timp scurt, schimbarea de registru tematic și de mod al enunțării este remarcabilă. După cum se știe, tema sanatoriului i-a preocupat pe prozatori, dar nu i-a sedus încă pe poeți. Și dacă Rimbaud le recomanda autorilor de versuri să-și deregleze simțurile pentru a avea succes la artă, Lucian Vasilescu realizează acum o poezie a stărilor de alienare și a

curei analitice. În aventura sa gnoseologică, în spațiile literaturii, scriitorul se întreabă retoric unde este poezia, răspunsul său fiind edificator pentru căutările sale: „Dar unde e atunci poezia?/În toate./În cele ce sunt și-n cele de mâine./Dar poimâine? Nu fi pricinos; în pruncul, în bobul, în viața ce veșnic ne doare”. (**Continuă ședința de terapie în grup...**).

Poezia s-a mutat la **sanatoriul de boli discrete**. Versurile sunt concepute ca niște pagini de jurnal de spital sau ca niște texte dintr-un jurnal mai vechi. Poetul se identifică lent cu discursul bolnav din textele confesive, așa cum se poate comporta ca un reporter al acestor oameni care au găsit normalitatea în altă parte.

De fapt, Lucian Vasilescu folosește acest prilej pentru a construi un **discurs schizofrenic**, capabil să aducă la suprafață aluviuni verbale din zonele abisale. Conștiința pare despăcată în două. Una vorbește, iar cealaltă, din starea de alteritate, comentează o anormalitate cu aparențe firești. „Ce-i viața, zise unul - o mașină - iar Dumnezeu lucrează la pompa de benzină. Eu primisem în dar o tristețe luxoasă, decapotabilă și făceam ture”. Registrul de enunțare se schimbă subit la persoana a treia: „Primise în dar o tristețe luxoasă, decapotabilă și făcea cu ea ture prin oraș. Era un pliant, rabatabil, un fel de oraș de voiaj”. (**Prima ședință de terapie în grup**).

Sciziunea eului transformă bolnavul în spectator și pacient. Lucian Vasilescu transcrie discursul bolnav ca un fenomen de normalitate. El este logic, dar această coerență nu este percepută decât de cel ce vorbește: „Capăt în continuare doar doze mici. Adică atât cât să-mi/fie mai rău; dar nici nu mai pricep nimic din ce n-am uitat./Prezentul are dimensiunile unui semicerc de scaune și se numește/terapie de grup. Cred că acesta este, într-adevăr, prezentul/continuu.” (**Alt fragment din jurnalul autorului**).

Fluxurile memoriei fragmentate, atinsă de amnezii medicamentoase în scopul scoaterii din real, sunt reproduse de poet cu o autenticitate remarcabilă. Când stările de urgență a disperării eului normal ajung la suprafață, totul se transformă într-o litanie cu accente tragice: „tată, bunule părinte,/dacă nu te-oi osteni/de aici dintre cuvinte/eu la tine oi veni/afăta vreau și altceva nimic/nu-mi pasă și nu sufăr nici un pic/omară-mi zilele de luni/scoate-mă din spitalul de nebuni”. (**Anamneza**).

Monotonia tematică firească a volumului este spartă de autor sub pretextul exploziei memoriei dintr-un alt timp. Lucian Vasilescu se întoarce cu acest prilej la **poezia poeziei**, stăruitor explorată de scriitorii nouăzeciști.

Să nu uităm că cei mai mulți scriitori din această promoție sunt niște **artizani-manieriști** foarte cultivați. Cu toate acestea ei se separă de înaintașii lor apropiați sau îndepărtați, străduindu-se să rupă lanțul intertextului. Autor și spectator al actului scriiturii, poetul visează la o ieșire din spațiul închis, când cititorii de cuvinte se vor delecta privindu-l pe cel ce bate la mașină, adică face poezie: „Transcriu cu cerneală cuvinte, unul după altul, apoi/bat la mașină/Ea mă sună din clopoțel la fiecare capăt de rând și/mă încurajează în felul acesta/Ce ar fi dacă, în loc să citească ce transcriu eu aici, lumea s-ar aduna să mă asculte cum bat la mașină”. (**Pagină desprinsă dintr-un jurnal mai vechi...**).

E superbă această utopie a poetului modern aclamat de mulțime. E minunat poetul-clown într-o societate a derizoriului și a anesteziei față de starea lirică.

Dar noi trăim într-o vreme de expansiune a manierismelor rafinate, când poetul se întoarce în cercul închis, în cenaclu, printre afini.

Găsindu-și propria manieră, Lucian Vasilescu și-a surclasat confrății de generație. De aceea, sper ca cercul său de audiență să fie ceva mai larg. Dar să nu uităm, poezia aceasta nu mai coboară în arenă, ea își așteaptă cititorii într-o nouă cetate de filme.

calistrat costin

Îngheț final...

le vor îngheța într-o bună zi, nu neapărat zi de iarnă,
iluziile, până și bieteile noastre iluzii,
ar paznicii la porțile zborului, stăpîturile neantului
vor bucura ca de-o victorie,
"În sfârșit am învins" - vor îngăima ei în gîngăveala
or și vor rânji unii la alții în culmea beției -
i-am stăpînit, ce credeau dumnealor, că iluziile
toate nălucirile lor idioate
u să ne-ntoarcă pe dos pe noi, nănașii lor,
i-o să le cedăm armele noastre din mâini
a să se-apuice și după bunul lor plac
ă construiască, ni-e greață, cea mai pură dintre lumi?!
am înghețat, i-am pus la conservat, o să le dăm și foc,
ă se-nvețe minte să nu ne mai înfrunte puterea
u puștile lor de soc ori cu otrava cuvintelor lor
e două parale,
ă să se știe o dată pentru totdeauna în tot universul
ă pe planeta pămînt s-a instaurat pe vecie paradisul
aradisul nostru, nu al lor!?"...
i paznicii aceia, ce ne vor înălța pe rug
înghețatele noastre iluzii
entru serbarea triumfului materiei asupra spiritului,
emaiavînd pe mai departe ce stăpîni,
e vor stăpîni înșiși unii pe alții
înjind la cer ca un dement la steaua lui căzînd,
iereu căzînd fără să știe unde, de unde și de ce,
emenți fără iluzii, demenți doar cu pămînt...

Lacrimi la vreme de secetă

le luni și luni, parcă de ani, nu mai plouase, iarba
usca, pomii și ei, pădurile își mistuiau mocnit
bjarul, se porneau limbi de foc din senin, pe firul
e asfalt șerpi de foc valsau fantastic, în limuzina
onind bezmetic pe vatra bobotită de jar ne fierbeau
eierii, tăceam și ne uitam cu ochii ieșindu-ne din
bite în gol pe câmpul sterp, la cerul plin de
roaie, de praf și cloncani patrolînd în cercuri,
demenți de stărvurile rumenite la soarele lumines-
ent incandescent pârjolindu-ne fără milă sufletele,
barele, bunul, atît de darnic la urma urmelor...
i cum alergam năuci prin vâlvoare, am zărit în
epărtare o scamă de nor, doamne, s-a auzit din noi,
a ploua, „credeam că ne-ai uitat, doamne!”, din ciurma
șie scrîșnind din înalțuri se întremau tunete,
boare vuia ca un vaier prevestitor de vijelie,
doamne, ce se va întîmpla cu noi oare?”, se întreba
o femeie cu prunc ori prunci în pîntecele ei stînd
plesni de soroc, eram ca la pîndă, sticleam prin
ți porii, ne-am aprins țigările toți ca la un semn,
iracol, a-nceput să plouă cu bulbuci, văzduhul clo-
otea ploaie fierbinte, apă, apă, am oprit, nu mai vedeam
ainte, lîngă-o fântîna demult secată, ciutura zăcea
ogită în spînzurătoarea cumpenci, ne-am aplecat
este marginea de lemn ca pentru a-i măsura pustiul
, din timp în timp, dinspre străfund răzbăteau
incheie metalice, lacrimile noastre sărate izbindu-se
e pietrele putrede și de scheletele balaurilor
orți cine știe cînd la vremuri de alte urgii,
îngeam și nu ne mai uitam unii la alții, căutam în
îmînt, printre tăciuni, un loc unde să ne ascundem,
zi bine lăcerimam fiecare pentru cu totul altceva
seceta aceasta cumplită și binefăcătoare ne-a dat
eptul sacru să plîngem în voie fără să ne fie
șine că suntem niște bieți de oameni
între alții poate ca și noi...

Impas...

apas general, criză, criză de ideal, de lume, de viață,
estem social, criză de istorie, criză de univers,
iză de haos,
au năruit toate minunatele mele castele din Spania,
gatul meu de mori de vînt a dat faliment,

ah, și de vină nu sunt eu, jur, nu sunt eu, sau, cel
puțin, nu numai eu, nu, eu nu!...
Zenon din Elea e mort de mii de ani, și-n lipsa lui
nu-i cine să dea răspunsul cuvenit, pertinent,
la fireștile, nefireștile noastre-ntrebări,
Pitagora și el, Platon asemenea, ca și divinul Kant,
iar eu și surd și orb și mut prin gări
aștept să-mi vină trenul cu destinația neant,
unul a venit și-a trecut,
(m-am făcut că l-am pierdut!),
un bătrîn cerșetor m-a sfătuit că-i mai înțelept
trecerea dincolo s-o mai amîn,
„ușor de zis că mai bine nu te nășteai, dar e
cu mult mai bine, fiule, că te-am născut,
crizele în istorie trec, morile de vînt rămîn!”

Peisaj cu Nero...

Și focului s-au dat să piară amar de vieți și temple
(ce sadică plăcere!)
și nu știu cine s-o fi bucurat incendiul
să-l contemple,
amarnic m-ar măhni să aflu în vreo zi că nimenea
n-a jubilat și nu a fost durere imensa pierdere
de lucruri sfinte,
că totul săvârșit a fost inconștient în felul unei
nebunii de împărat dement și cabotin!
Aș suferi enorm să aflu din vreun părelnic palimpsest
că omenirea s-a lăsat cu voia sa târâtă în infern
de un soroc funest,
că trebuiau să fie toate câte-au fost,
că trebuia și-acel festin!
Roma în flăcări, Roma torță, Roma lăcaș etern
(ce peisaj celest!)
și Nero, fiul ei, alesul, înveșmîntat cu alb trecînd
printre ruine ca un gost,
și cărțile ah, amăgirile, nu au mai fost salvate!
Cumplite-adagii, oameni, atît de vechi și nouă toate,
dar... dar nimic, cică, nu se repetă aidoma în lume,
de două ori în apa unui râu, aceeași, în veci
n-ai să te scalzi,
nu seamănă o zi cu alta, și nu-s de-o scamă
doi smaralzi,
și oricât ar părea de straniu, un rug nu e la fel
cu altul
căci alte mâini, alți demoni pornesc incinerarea
întunecînd înaltul,
și alte lemne ard, alți spectatori, alți oameni plîng,
alți oameni rîd și alt calvar umbrînd puținele plăceri!...
„Deschideți venele încet prieteni - striga
acel Petronius magister elegantiarum -
salvarea
stăruie în voi cât viața-n voi mai pîlpăie
ca flăcări pe comori,
deschideți venele încet, prieteni!...”
Vă amintiți de Nero turbatul, slăvitul, monstrul
arlechin,
geniul, cărmaciul, atoateștiutorul, el nu a fost în
stare să se dea morții singur cum el pre mulți a dat:
Ce crudă răzbunare, o, zei, ce parodie de destin,
să n-ai atîția bani
să poți plăti un asasin să te elibereze de coșmar,
tu neavînd pentru aceasta nici credincioși
și nici dușmani!!
O, Roma, Roma, ororile și sacrilegiile aproape
s-au uitat,
și numai tu, doar tu, o, Roma, vei fi știind
în măreția ta regină,
dacă-mpăratul Nero, bastardul tău, la sânul tău crescut,
a fost pentru acestea toate el singur vinovat,
sau nimeni n-are nici o vină!!!

Leacuri lumești...

Lumea te-nvață, te dezvăță, te-mbolnăvește, te omoară,
te vindecă de toate, și de curate și de necurate,
se-ntîmplă că de-atîtea „leacuri” lumești nu mai vezi oamenii
omenești,
că te-nvață ea lumea cum să iubești, nici vorbă,
dar și cum să te doară,
ah, lumea - piatra pe piatră de moară,
ajungi de multele „leacuri” să te otrăvești,
să te pustiești, să înnebunești,
ajungi ne-om dacă-ai fost om
și de-ai fost înger ajungi fiară...

ÎN CURSUL VREMII, CU GELU IONESCU

de ALEXANDRU GEORGE

De multe ba chiar plictisitoare ori am încercat să atrag atenția asupra complexității epocii comuniste în cadrul căreia nu se configurează vreun deceniu care să fie „obsedant” sau altfel; nu au existat anumite decenii cu caractere precizate, și asta pentru că epoca, de o deosebită complexitate, a prezentat schimbări radicale, deși niciodată abrupte, semnălându-se prin niscăi „teze” sau hotărâri de tip jdanovist (chiar și cele zise din iulie, edictate de Ceaușescu, au făcut inițial mai mult zgomot decât să producă modificări esențiale. Departe de a se lăsa dezvăluită prin „studii” de istorie literară, cum a încercat neavenitul M. Nițescu, eu cată a fi luminată încă prin mărturiile de situații speciale, datorate câte unui fericit supraviețuitor.

...Așa cum m-am considerat eu, fără a-mi atribui vreun calificativ, precum cel de „eroic” sau mai știu eu cum, pe care l-am lăsat în seama unor bravi luptători și martiri ai comunismului. În cazul meu, am fost contrariat de puținătatea ecorurilor pe care le-au suscitât spusele mele; mărturia mea neconvențională a trezit chiar iritarea și contestația amatorilor de clișee care, deși nici măcar nu se născuseră pe vremea aceea, știau mai bine decât mine cum a fost pe atunci. (Nu mai vorbesc de obrăznicia unui Laszlo Alexandru, care îmi face proces de intenții într-o afacere în care „atitudinea” mea a fost chiar de mine dezvăluită cu toate limitele ei și-i servește judecătorului meu materia pentru justificările lui osândiri).

Și iată că, atunci când m-aș fi așteptat mai puțin, o voce care nu-mi era necunoscută se face auzită și cântă o arie așa de apropiată de ceea ce ar reieși din propria-mi experiență, încât, ascultând-o, nu am știut dacă ar trebui să o las să mă încante sau să mă rușinez. E vorba de Gelu Ionescu și de paginile sale de mărturisiri pe care le-a publicat *Vatra* (11/12, 1996) sub titlul *Memorii - Istoria, istoria...*, dar și textul interviului pe care i-l ia Al. Cristelecan și care poartă ca subtilu un citat plin de omisiuni: „reevaluarea va fi foarte drastică”. Relatările sale, pe care le presupun foarte ample ca volum, sunt de interes acut pentru mine și pentru cineva care încearcă să se lămurească asupra lucrurilor petrecute în epocă. Nu vreau să anticîpez asupra conținutului acestor mărturisiri, dar aș fixa un prim capitol pe care-l definește sigur, acela al **contraselecției** în socialism. Regimul a anihilat, a barat calea unor cariere, a îndrumat și favorizat altele, a obținut unele rezultate, dar în linii mari a procedat prin contraselecție, a promovat nulități, cu scopul nu de a-i concura pe cei buni și capabili, ci pentru a-i înlocui. Asta s-a petrecut în tot sectorul „umanist” al culturii, din ce în ce mai restrâns, dealtminteri, în domeniul literar, juridic, filosofic, istoric, filologic. Odraslele burgheziei, cum am fost noi, își găseau scăparea și utilizarea în lumea tehnică, a matematicii, fizicii, mai puțin biologiei, agronomiei sau medicinei. Gelu Ionescu, un tânăr care avea totuși să devină cadru universitar, s-a trezit radiat de pe listă la examenul de admitere, deși reușise al doilea (Ca să vin și eu cu o informație: în seria mea, 1949, studenta care a izbutit prima pe listă nici nu a mai fost trecută, deoarece avea tatăl arestat; interesant e că atunci când, după câțiva ani, a intrat ca secretară la un institut tehnic al Academiei, a urmat la fără frecvență... Facultatea de Matematici și a absolvit-o!). Să mai pun la socoteală cazul (devenit notoriu prin divulgarea într-o carte recentă) lui Costache Olăreanu, căruia, după ce s-a strecurat și a absolvit Facultatea de Pedagogie-Psihologie, i s-au anulat examenul deoarece tatăl său fusese arestat...

Și astea sunt doar câteva mici exemple asupra răsturnărilor operate de comuniști, asupra culpabi-

lizării apriorice aplicate unei largi categorii sociale și intelectuale și a dezastrului ce a urmat. Întregul sector „ideologic” a fost umplut de impostori; înainte ca aceștia să poarte amprenta Academiei „Ștefan Gheorghiu”, Școala Jdanov și alte forme de învățământ politic au făcut să apară (aături de **politicele** „muncitorești”, de școlile militare) o puzderie de titrați semianalfabeți, specialiști fără nici o pricepere, oameni care au uzurpat decenii de-a rândul funcțiile de conducere, înlocuind treptat vechile cadre cu origine nesănătoasă și împiedicând promovarea altora, competente.

Este un adevărat miracol că tânărul student Ionescu Gheorghe, după ce a urmat doi ani Facultatea de Mine din Petroșani, s-a întors la literatură, a absolvit mai târziu Facultatea de Filologie și a devenit un dascăl nu doar foarte competent dar și mult apreciat de studenți, oprit însă la o anumită treaptă, deoarece teza sa de doctorat, un fel de **Ionescu avant Ionescu** (cum mă amuzam eu numind-o) nu a apărut decât târziu, în franțuzește, unde avea să răstoarne toată exegeza bazată pe ignorarea publicisticii românești a autorului **Rinocerilor**. Întâmplarea a făcut să asist la una din încercările autorului de a și-o vedea publicată: eram la Cartea Românească atunci când Cezar Ivănescu a venit cu ea, după ce o citise; el era omul căruia Marin Preda i-o dăduse pentru a face un referat. Cezar Ivănescu și Gelu Ionescu! E, într-adevăr fantastic pentru ce se putea petrece în acei ani (mai ales în capul lui Preda). Acesta din urmă, supărat pe faptul că autorul lui **Nu** refuzase să-i traducă în franțuzește **Moromeții** (o pretenție de asemenea enormă, meritând a fi semnalată!) i-a „ținut” cartea tânărului doctorand suficient timp ca omonimul său de la Paris să devină **persona non grata**, pentru că făcuse între timp niște declarații ostile lui Ceaușescu. Și cartea lui Gelu Ionescu a fost îngropată așa...

Mi-am îngăduit să vin cu această mică contribuție la „viața” autorului, pe care acesta înțeleg că și-o va povesti mai pe larg, întovărășind-o cu multe considerații asupra epocii, ceea ce (încă o dată) și eu am făcut. Dealtminteri Gelu Ionescu mă citează printre cei care au pretins o judecată fără menajamente asupra unor personalități de marcă ale culturii românești, mai ales în perioada în care comunismul abia se instala și forțele democratice, din ce în ce mai dezavantajate de conjunctura internațională, duceau o luptă ce se va dovedi disperată. Mă voi referi doar la una, dintre cele mai lamentabile, Al. Rosetti, un ultraprofitor al regimului, pe care l-a tămâiat și slujit în toate sensurile, chiar și în faza ultimă, ceașistă, când devenise favoritul revistei **Săptămâna**, și pe care însuși Gelu Ionescu îl pomenește pentru că merita orice calificativ dar nu cel de Incoruptibil, pe care i l-a dat recent o gazetă prea entuziastă cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la nașterea savantului. El disociază, și în cazul acestuia ca și în al lui Călinescu, între meritele sale științifice și culturale și atitudinea față de regimul comunist: după ce timp de decenii a trăit în munificiența bancherului Blank (finanțatorul „Culturii Naționale” și, ocult, al „Fundațiilor regale”) după ce a fost cel mai plecat om al Palatului (spun eu, deci), a ajuns să facă elogiul noilor stăpâni care l-au păstrat un timp în vechile onoruri și chiar i-au

dat unele în plus: Academia, Rectoratul Universității din București, pentru a-l trece ulterior pe linie moartă, post în care marele savant s-a comportat la fel de obedient până la dispariția sa de pe această lume.

Pentru informarea lui Gelu Ionescu, a căruia apreciere consună perfect cu a mea și face pentru mulți naivi mai tineri figură de opinie stranie, să precizez că Al. Rosetti, un om a cărui lume a fost nimicimă de ocupantul comunist (fratele său, ing. Ion Rosetti, cu care stătea în aceeași casă, ispășind ani de grei la Canal și la închisoare și ieșind ruinat de acolo), a fost unul dintre cei mai precece și mai slugarnici aderenți față de ruși și el, europeanul și monșerul get beget, s-a grăbit să alerge la Moscova înfățișându-se într-un grup în fața lui Stalin, căruia i-a făcut la întoarcere un portret încântat. De ce nu? După atâția ani de regim cât de cât democratic și liberal, își regășise omul nostru Stambulul! Și trebuie să recunoaștem că noul tiran și bașbuzucii de la București s-au purtat cu urmașul voievozilor mult mai bine decât cei de pe vremuri, de la Poartă.

Acesta este adevărul care reiese din fapte, nu din evocările encomiastice, pe care le respinge și le blamează Gelu Ionescu, un om care literalmente vorbește altă limbă decât cea a autorilor din publicațiile românești. Îl îndemn, aș zice că îl rog: să continue. Cât privește opinia mea, să spun că l-au cunoscut pe Rosetti foarte puțini și el mi-a adus, la debut, cel mai mare elogiul la care poate aspira un publicist: când mi-a apărut eseul despre Arghezi (1970) a ținut să mă cunoască și m-a chemat la Centrul său de Fonetică (situat dealtminteri vis-à-vis de Academie) și m-a umplut de elogiul dintr-o carte mea pe care a socotit-o cea mai bună din literatura critică de până atunci. În special a pus-o mai presus de **Introducerea...** lui Ș. Cioculescu, pe care o desconsidera grav; nu din falsă modestie, am protestat, admitând însă că aceea a apărut cu oarecare întârziere, locul ei fiind alături de micul studiu al lui Vianu, pe la începutul anilor '30.

Ar fi trebuit, după această întâlnire, să mă constituie în entuziastul admirator al lui Rosetti; nu am făcut-o, însă, căci înțeleg ca, în orice împrejurare, să-mi păstrez libertatea de opinie și să nu încalc linia adevărului din motive personale. Acum câțiva ani, am putut strecura o serie de astfel de aprecieri la postul de radio Europa Liberă, grație tocmăi lui Gelu Ionescu, acesta deținând un timp partitura comentariilor culturale. Am vorbit atunci despre Arghezi, Sadoveanu, Călinescu, Ralea și alții, a căror atitudine în anii comunismului m-a dezamăgit grav, și am făcut multe aprecieri, dând și informații neștiute de marele public. Deși sumare, ele au fost printre singurele mele aprecieri care s-au bucurat de o largă difuziune.

Și asta numai grație lui Gelu Ionescu, cititorul înțelegem acuma de ce. Era singurul mod în care rămăsesem tolerat la acest (pe atunci) important post de radio, oarecum național, de la comentariile politice fiind exclus tocmăi pentru că erau așa de exacte și de lucide, dar nu conveneau „linieii” furi-bund anti-liberale întreținute de echipa Emil Hurezeanu-N. C. Munteanu (ca să nu mai pomenească de Stroescu Stănișoară). Sfârșitul l-a reprezentat un comentariu al meu la întemeierea de către N. Manolescu și un grup de ambițioși neaveniți a acelei aberații numite PAC și care a avut scopul vădit de a torpila (eventual, a ruina) mișcarea liberală din România prin strecurarea unui fabricat recent; am spus lucrurile acestea prevăzând și insuccesul noului partid (!?), dar fără a bănui că fondatorul său se va dovedi în politică ceva puțin peste zero. Articolul meu a fost dat pe post după mai multe cărâieli, dar încadrat de niște comentarii persiflante ale lui Emil Hurezeanu și N. C. Munteanu care în final au edictat imediat excluderea mea dintre comentarii cât de vagi din sectorul politic.

Ulterior, venirea unui ins de teapa lui Mircea Iorgulescu și câștigarea de către acesta a unci poziții dominante a pecetluit totul.

Am rămas să fac acele distanțate comentarii culturale și sumele de bani încasate au reprezentat deblul meu fond de valută cu care mi-am îngăduit un mult dorit voiaj la Roma, pe care l-am realizat acum vreo trei ani și l-am făcut în unsprezece zile, până la epuizarea la centimă a acestor resurse. Unde dai și unde crapă!, va spune un umorist, însă alt comentariu mai vesel nu-mi vine nici mie în minte.

Dar dialogul meu cu Gelu Ionescu continuă.

Urmare din pagina 9

Organizație nu le-ar plăcea. Pentru ei, contractul e totul. Fără îndeplinirea lui cuvânt cu cuvânt Organizația n-ar exista. Și fără ridicarea banilor conveniți pentru îndeplinirea contractului, și moartea lui Nicky-Guriță devine cam ipotetică. Ori el a murit, nu-i așa? (Pauză. Privește atent la Chris, așteptând un răspuns).

Chris se duce către fereastră. Privește afară. Rafale de vânt.

CHRIS: Îmi amintesc, colindam împreună prin ploaie, prin locurile cele mai rău famate, mai dubioase, ne cunoșteau toți șuții, toți caralii, Nicky avea o vorbă bună de duh pentru toți, nu era bombă-n oraș unde să nu ni se dea de băut, Nicky avea numărul lui de hipnotism cu paharele, întindea mâna spre ele și paharele începeau să alunece pe tejea către el în aplauzele celor din jur - când a fost asta, Doamne, parcă au trecut secole de-atunci, de când umblam căutând-clătinându-ne către casă - dacă se întâmpla să avem vreo coșmelie pe undeva - apoi Nicky se apuca să gătească vestitele lui spaghete la două tigăi, îi ieșeau formidabil, niciodată n-am înțeles cum le răsucea aruncându-le dintr-o tigare în alta, în treacăț fie spus, în tinerețe lucrase pe la circ, „Stromboli”, „Bomboli” și, în timp ce gătea, își dădea drumul la gură, avea o gură spurcată de parcă ar fi fost mașina de spălat rufele cartierului, ce e ciudat, după ce îi băga și îi scotea, cei înjurați ieșeau de acolo mai spălați și mai apretați ca oricând... (Pauză). Dar și asta o făceam când aveam o mansardă pe undeva pentru că altfel, ca să nu stăm afară în ploaie, strângeam bănuț cu bănuț și intram într-un cinema de periferie pretrecându-ne noaptea întreagă în rafalele lui George Raft și Eduard G. Robinson în timp ce în spatele nostru, alții, mai speriați ca noi, beau din sticle turtite și șopteau cu o spaimă abia auzită: „Mamă, mamă, de ce m-ai făcut?”... (Pauză). Da, pe atunci erau multe cinematografe din astea în care se putea dormi cu schimbul dacă nu aveai destui bani pentru o cameră de hotel...

Liniște.

PAUL: Și toate astea le-ai făcut în tinerețe cu Nicky? Dormeați în cinematografe cu schimbul?...

CHRIS: Da. Dacă mă gândesc bine, dormeam mai mult eu, cu gura întredeschisă, sau, cum spunea Nicky, ca un brotăcel pe marginea unui lac (Pauză). Așa cred. Dormeam mai mult eu.

PAUL: De ce? El n-avea somn?

CHRIS: Cred că-i plăceau filmele. Lua actorii în serios. Mai ales pe cei care jucau în roluri de gangsteri. Cred că îi lua mai în serios pe gangsterii de pe ecran decât pe cei din viața de toate zilele, de lângă el. Sunt sigur că dacă l-ar fi întâlnit vreodată pe stradă pe Edward G. Robinson, el, care, se trăgea de șireturi cu toți criminalii, ar fi tras o spaimă de moarte.

PAUL: Dar nu l-a întâlnit.

CHRIS: Nu! Și asta a fost ghinionul lui. Că astă seară, pe pod, în loc să-l vadă pe Edward G. Robinson m-a văzut pe mine. Și asta, în loc să-l îndepărteze, l-a făcut să se apropie.

PAUL: A crezut că ești brotăcelul pe care îl păzea în sala de cinema.

CHRIS: Da! Nu știa că acolo, la Podul de Vânt, este altcineva.

Pauză lungă.

PAUL: Îmi dau seama ce ai simțit când ai văzut că cel în care trebuie să tragi este el.

Tuse înceată. Rafale de vânt. Chris se agită.

CHRIS: Ascultă! Tu n-ai nimic?

PAUL: Muzica lui Rossini. Vântul.

CHRIS: N-ai o tuse, undeva pe-aici?

PAUL: Poate băieții de-alături. Știi cum se întâmplă. Joacă biliard și tușesc.

Chris ascultă încordat.

CHRIS: Nu știu care-i părerea ta, dar eu zic să mă duc.

PAUL: Tocmai acum? Când trebuie să vină Brendini. Ce crezi că o să zică? „Ăsta ba vine, ba pleacă, ba spune că s-a ținut de contract, ba că motorul mai are puțin de tușit!”...

CHRIS: Spune-mi: Chiar o să vină? Până acum n-a venit aici niciodată. De ce ar veni tocmai acum?... Nu, cel mai bine ar fi să mă duc și eu acolo unde mi-e locul, la Podul de Vânt, să mă uit la apa aia înghețată sub care zace Nicky-Guriță, poate că iese la suprafață și îl rog să-și ia tusea înapoi... (Se duce spre ușă. Pauză). Totuși...

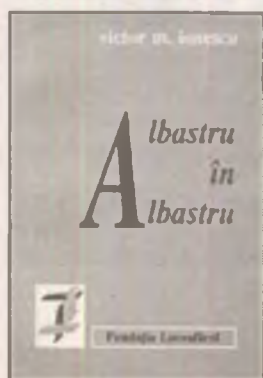
(Fragment din piesa omonimă)

stop cadru

«DE CE DRACU' M-AȚI FĂCUT, EXCELENȚĂ, AȘA FERICIT?!»

de GEO VASILE

Tematic, vorbind, în acest volum de versuri culoarea albastru se regăsește în inspirația autorului ce abordează în mare parte simbologia aferentă: infinitul, cerul, perfecțiunea, absolutul, lumea spirituală, idealul, dreptatea, dragostea platonice. Albastru este și culoarea păsării, fericirii, florii visului romantic universal. Sub aspectul ei tandru este o culoare feminină. La Victor M. Ionescu albastru contrazice doar accepția comună de culoare rece și inaccesibilă, poezia sa fiind poate prea accesibilă și oricum apropiată de lumea reală. Adică, așa cum

aflăm din „Cuvântul autorului”, de „poalele masivului Rarău”, „de iarba fragedă a Obcinelor din Bucovina”, de orașul său natal prin care trece osia lumii, bineînțeles.

Poezia, peisajul, iubita sunt figurile predilecte ale poemelor, ce rareori

depășesc stereotipul compozițiilor livrești. Comode și improprii comparații sunt „explicate” printr-un neologism nefiresc în context: „Scriu un poem. Lumina toamnei plouă/subțire ca o lamă de cuțit/ce incizează-un câmp de maci în rouă/și nici nu știu: trăiesc ori am murit...” Hamletizând, poetul nu evită tonalitățile romanței sau ale jurnalului romanțios (vezi **Lacrima I, II**). Ceea ce nu exclude reușite surprize pe fragmente, deasupra manierei mimetice de a versifica: „Scriu un poem. Doar ca să fug de mine/spre-a-l întâlni, puțin, pe Dumnezeu/sub ploaia șiiroind pe-un câmp de mine/din care prima, iat-o, sunt chiar eu!” Dacă „Noiembrie” se sfârșește bine, „Octombrie” începe bine, chiar plastic, spre a sfârși banal în substantivate concepte clasate: „înălțuții de melancolie”, „risipite în tăcere”, „starea de lacrimă ninsă”, „n-are rost nici viața ta”. Rima cu orice preț se exercită riguros în detrimentul metaforei, unele versuri păstrând un aer parnasian-vetust și aglomerat, în detrimentul limpezimii. Dacă „Stare de grație” este un inventar de stări lirice deja consumate de poezia clasică, în „Blue song (1)” semnele talentului de a înscena, de pildă, trecutul unei idile, există, dovadă că fiorul liric trece spre cititor numai în veșminte expresive adecvate: „Clepsidră când erai am fost nisipul/ce-ți modela pentru vecie chișul/și cer am fost când tu erai fântână,/de ne țineam cu sufletul de mână/și cum ningeam - fără a-ți da de veste -/cu toată Bucovina din poveste/și mă-ntrebai: «Nu mai murim odată/de-atâta prea-iubire-ncătușată?»”. Când poetul uită și decade în sentimentalism, se expune melodramei prin consemnarea „sinceră” a gesticulațiilor de „mal aimé”. Dar, vai, fără acoperire poetică. În rol de Tristan, Victor M. Ionescu (n-ar strica un pseudonim cu rezonanță artistică!) nu e lipsit de vocația frazării „planetare”. Dar din nou sinceritatea grandilocventă nu face casă bună cu scenariul romantic de anvergură. Deosebit, simțit dinăuntru, este, în contextul cărții, poemul dedicat memoriei lui Titi Ștefiriuc: „Ferice de dumneavoastră, doamnelor și domnilor, de trei ori ferice/dacă nu v-a mușcat șarpele singurătății, dacă nu vi s-a întâmplat să/ nu vă caute nimeni, nici măcar din greșală, patruzeci de zile și nopți,/dacă exasperarea n-¹ v-a scos niciodată în stradă, pentru a-l între pe Dumnezeu: /«De ce dracu' m-ați făcut, Excelență, așa fericit?!»” Elegia și balada populară îi reușesc uneori poetului, prin **modernizarea** internă a expresiei, simultan cu interiorizarea stărilor și tropilor specifici genului. Puterea de a se iluziona în „Morgana” dă semne de slăbiciune, în cântece de inimă albastră, gen „Bolnavi de doi”. Și totuși, mai ales pe spații mici, versificația devine poezie, în câteva momente de simplitate a dicțiunii compatibilă cu economia prozodică. Supravegheate ni se par „Eșarfă fragedă” și „Septembrie” (parțial), și în general toate versurile în care V.M.I. se dovedește mai cutezător în scăpărarea de sensuri și stări sufletești. Filosofarea în poezie nu prea are ce căuta și nici „bunele sentimente”. Deși autorul ne dă de înțeles că „eu nu sunt poet”, îl contrazicem pe baza propriilor sale texte, prezente și mai ales viitoare. Căci nu există parte de țară cu o frumusețe mai dramatică și mai poetică decât Bucovina! Seria de ilustrații semnate de Anca și Virgil Parghel completează fericit cartea, fiind nu atât un comentariu, cât o succesiune de figuri dintr-o geometrie „moale” a unui non-figurativ cosmo-haos preistoric. Ceea ce nu e rău deloc.

¹ Victor M. Ionescu, *Albastru în albastru* (poeme), Fundația Luceafărul, 1997. Grafică computerizată: Anca Parghel - Virgil Parghel, 74 p.

STIMAȚI DOMNI

Giessen, 17 Februarie 1997

În legătură cu articolul **Sutor, ne supra crepidam!** publicat în revista dvoastră **Luceafărul** din 2 Nov, nr. 43/1996, vă rog să-mi publicați următorul drept la replică:

„Mă miră că o publicație literară intitulată **Luceafărul** își permite să publice, fie chiar și sub rubrica **Reacții**, un articol atât de personal, injurios și mai mult decât ofensator la adresa mea, semnat de dl. G. Munteanu.

Refuz să adopt aceeași manieră de-a dreptul vulgară, astfel că am să-i răspund cât se poate de calm și științific.

În primul rând pentru informarea dânsului și a dvoastră, Giessen-ul e un oraș situat la 60 de Km nord de Frankfurt a Main și are o veche tradiție spirituală, universitatea datează din secolul al XVII-lea. Pentru importanța ei vorbește și faptul că Titu Maiorescu și-a susținut teza de doctorat despre **Relația la Herbart**, la facultatea de filozofie din Giessen. În ce mă privește, nu m-am „oploșit” la Giessen, cum foarte ordinar și nu spre cinstea lui se exprimă dl. G. Munteanu, ci am funcționat mai departe în specialitatea mea de neuropatolog, cercetător științific și cadru didactic, la început asistent apoi Docent universitar. Pe lângă nenumăratele mele studii științifice am luat doctorate - ultimul se cheamă habilitare - și sunt membru activ al Societății mondiale de neuropatologie, recunoscut în specialitatea mea.

Iată, prin urmare, o pregătire solidă care-mi dă dreptul să pun, bazat pe documentele vremii, un diagnostic bolii și morții lui Eminescu iar în această calitate să nu fiu de acord cu diagnosticul „impresionist” al unor mari literați ca G. Călinescu și Perpessicius în legătură cu „marea întunecime” a poetului Eminescu între 1883-1889. De altfel, contribuția mea cu adevărat principală și originală privește clarificarea morții sale, în urma intoxicației cu mercur, substanță care i s-a administrat greșit pentru o boală ce nu o avea și în cantități toxice, fiind atacat miocardul. **Luceafărul** literaturii noastre moare prin sincopă cardiacă, așa cum e descrisă această complicație în tratatele de specialitate.

Mânia dlui G. Munteanu, aproape de nivelul rabiei intelectuale, trebuie să o clarific și pe ea în câteva rânduri, cu atât mai mult cu cât domnia-sa total lipsit de bun simț înconjură problema propriuzis.

L-am declarat pe dl. G. Munteanu drept un eminescolog retrograd și o fac în continuare, până domnia-sa se menține pe pozițiile sale anchilozante și neștiințifice.

Motivele mele sunt pur obiective, atac scrisul dânsului și nu persoana. În primul rând e de neacceptat atitudinea sa față de cartea fundamentală a drului Ion Nica în care acesta arată - și eu sunt total de acord cu el - că Eminescu nu a suferit de o paralizie generală (sifilis cerebral) ci de o psihoză maniaco-depresivă (nu schizofrenie), lucru de o importanță deosebită am arătat eu, pentru a renunța definitiv la zisa „mare întunecime”.

Dl. G. Munteanu deși a avut, atunci, cartea dlui Ion Nica în mâini, a procedat dur și cu el ca și cu mine, adică se referă la ea într-o notă de la subsolul cărții proprii despre **Viața lui Eminescu**, unde - de necrezut dar, adevărat - susține că medicul nu trebuie să se ocupe cu diagnosticul unei boli ci de aflarea originii geniului !??? Pe această cale, subliniez că dl. G. Munteanu aruncă în aer cu multă nonșalanță știința patografiei, întemeiată de Moebius, al cărei obiect sunt chiar bolile oame-nilor de geniu.

Dar, în continuare, dl. G. Munteanu se consideră în drept să pună la Eminescu, el însuși, acompaniat de teologul P. Rezuș, diagnosticul de sifilis cerebral congenital, o afecțiune care nici nu vine în discuție la marele nostru poet.

Iată motivele:

1. Nu există nici un document să ateste sifilisul părinților lui Eminescu, George tatăl, moare la 70 de ani, Raluca mama la 60 de ani de cancer, fără semne clinice de sifilis, boală în care nu există purtători sănătoși ai agentului infecțios. Mai menționăm, nu există sifilis ereditar transmis de mamă cum întrebuițează greșit termenul dl. G. Munteanu în numele, zice el, al mai multor eminescologi. Sifilisul, dat de spirocheta pallida, este doar congenital, - boala ereditară se transmite prin gene - și ajunge transplacentar de la mamă la făt, copilul se naște sifilitic. Ori dacă așa ar fi fost bolnav de la naștere, cum ar fi putut Eminescu întrupa figura Hyperion-ului asupra căruia dl. Munteanu insistă în studiile sale? Se naște o contradicție imposibil de rezolvat, compromițătoare pentru întreaga sa viziune eminesciană.

Ar mai fi de adăugat că sililografiile îi consideră în sifilisul congenital pe ambii părinți bolnavi, deci și din acest punct de vedere cade expresia de sifilis ereditar transmis de mamă.

2. Sifilisul congenital se manifestă în prima copilărie, cât despre paralizia generală progresivă infantilă ea debutează până la 15 ani și se termină la 20 de ani. Iată de ce Eminescu având un debut al bolii la 33 de ani, nu a putut să aibe sifilis cerebral congenital, cum în mod absurd susțin G. Munteanu și P. Rezuș.

3. În sifilisul congenital apar o serie de modificări somatice, degenerative, unele cunoscute drept triada lui Hutchinson: tulburări de dentiție, cheratită parenchimatooasă (infecția cronică a corneei) labirintită și surditate. Nici la Eminescu, nici la frații săi, nu au existat atare simptome, din contră se știe, poetul era frumos ca un Adonis.

În lumina acestor date i-aș propune dlui G. Munteanu ca în loc să recurgă la relațiile sale lite-

rare și să adopte un stil care-l înjosește ca om, ar fi cazul să-și revadă falsul diagnostic pus bolii lui Eminescu, important pentru interpretarea operei sale. E în interesul domniei sale, mai ales că după propriile declarații, mai are în manuscris trei tomuri cu același subiect.

Posteritatea îl va judeca mult mai aspru decum am făcut-o noi. Pentru a fi un patograf bun, e nevoie să cunoști opera, în cazul dat a lui Eminescu, dar în același timp să ai și noțiuni medicale, de bază, privind boala respectivă. Eu nu contest că un literat, pregătit în acest sens, nu ar putea să susție un diagnostic, pot da exemple din literatură, dar asemenea condiții sunt străine literatului G. Munteanu.

Dânsul, cum bine se constată din nedreptul și mai mult decât furibundul său articol, adoptă maniera unui Don Quichote, se angajează în luptă cu morile de vânt adică, mai precis spus, ne consideră pe noi specialiștii medici, drept adversarii săi imaginari, fiindcă îi infirmăm un diagnostic, prin nimic justificat ca sifilisul cerebral quaternar congenital la Eminescu.

Îmi pare rău că nu înțelege că în cele din urmă, personal doresc să-l ajut, să-l salvez ușor din situația penibilă în care se află, astfel încât eu întinzându-i o mână prietenească aș încheia tot cu un dicton latinesc, având o altă semnificație decât cea cu care m-a onorat domnia-sa batjocorindu-mă, mai mult decât pe nedrept. Iată-l: „Errare humanum est, perserverare diabolicum.”

Vuia dr. Ovidiu

Nota redacției: Oferind dreptul la replică, nu înseamnă că împărtășim automat punctul de vedere al celui revoltat. Ca dovadă, publicăm textul de mai sus așa cum ne-a fost transmis.

CĂLDURĂ MARE

În nr. 7/1997 al **Luceafărului**, Ioan Buduca relatează la toată lumea, mari și mici, cum a citit el cartea mea, **Între Icar și Anteu**. Iată un caz flagrant, în care un critic literar se pronunță despre un volum pe care, în mod evident, nu l-a avut niciodată sub ochi, ci eventual i-a fost povestit de altul, care l-a auzit de la altul etc. Spectaculos fenomenul! Să ne aplecăm, deci, puțin asupra lui: „Editura nu ne spune cine este autorul, ce studii are el, ce vârstă. Pare a fi un jurist, dar probabil că e un filolog, totuși. Cât despre vârstă (ah! ce obsesie! - nota mea) Laszlo Alexandru se mărturisește congener celor de vârsta «noastră» într-un articol unde «noi» sunt scriitorii nici tineri, nici bătrâni. E, așadar, cam optzecist.”

Mult stimate și iubite... critic literar. Mă văd obligat să vă șoptesc la ureche banalitatea că o carte se citește, în alfabetul latin, mai ales de la stânga la dreapta. În cazul de față, începeți cu coperta: albastră, cu roșu și alb. Răsuțiciți energic: pagina 1 - albă. Perseverăți: paginile 2-3 au indicațiile tehnice, titlu, subtitlu, editură etc. Repetați mișcarea. Surpriza de proporții: pag. 4, pe stânga, e aproape coplesită cu datele biobibliografice ale autorului, după cum urmează: nume și prenume, locul și data nașterii, studii, ocupație, calificare profesională (doctorand în filologie), funcții îndeplinite în prezent, listă cu toate publicațiile care i-au găzduit semnătura, menționarea volumelor traduse și publicate, a volumelor îngrijite, a prefeței scrise pentru o altă carte.

Știu că **Între Icar și Anteu** are un tiraj simbolic; mai știu și că în general nu a pătruns în librării. Dar de aici și până la a fi repovestit, **ad usum delphini**, de cineva care nici n-are habar despre ce vorbește, mi se pare cam mulțșor pentru a trece cu

vederea. „Laszlo Alexandru notează că a citit ce a scris Paul Goma atunci când a aflat că directorul editurii Humanitas a decis să dea la topit tirajul nevândut al unor cărți, între care și două ale dizidentului român ce a dat numele și prestigiul «mișcării Goma».” În viața mea n-am notat pe undeva o asemenea stupizenie. Dacă I.B. poate dovedi contrariul, să mă citeze, nu să mă răstălmăcească! Cele două cărți ale lui Goma, topite de Liiceanu, sunt, mai precis, una: **Culorile curcubeului**. Iar volumul nu e vorba că a avut tirajul nevândut, ci marea sa majoritate a fost **nepusă în vânzare**, și pe urmă topită, ceea ce e bineșor altceva. Ca să nu mai vorbim de mizeriile stilului și ale autorului, potrivit căruia Paul Goma este ba dizidentul care dă numele și prestigiul său unei mișcări anticomuniste, ba o „figură de urangutan ilegalist jignit”. **Et j'en passe d'autres.**

În muzică, cineva care cântă după ureche, mai scâpând și note false, se cheamă lăutar. În literatura română, cine o să mai scrie după ureche, nescâpând nici din greșeală vreo notă bună, se va numi, mai mult ca sigur, **buducar**.

În rest, personajul își vede imperturbabil de treabă, mă zărește pe strada Impacienței (de nu cumva pe strada Păsentei) și mă ciomăgește binebine. Eu, între timp, tocmai mă plimbam liniștit pe strada Sapienței, cam pe la numărul 13 bis. **Căldură mare la București!** Mai ales în luna februarie...

Pe Ioan Buduca îl mai rog doar atât: când mă va zări din nou, pe viitor, într-o altă localitate, să mă anunțe și pe mine, ca să vin acolo în fugă.

Iar în final, salutul nostru, al iubitorilor lui nenea Iancu: a se slăbi... Ionică!

Laszlo Alexandru

VLADIMIR BOUKOVSKY JUGEMENT À MOSCOU

UN DISSIDENT
DANS
LES ARCHIVES
DU KREMLIN

ROBERT LAFFONT

vladimir bukovski

La acest sfârșit de secol, când o lume întreagă încearcă să înțeleagă ceva din controversata, încălcata și dureroasă istorie a ultimelor zeci de ani, mărturiile care încep să apară, dosarele date la iveală, documentele arhivelor secrete ale diverselor poliții politice ne pun față în față cu adevărata și cutremurătoarea realitate a trădărilor, abjecțiilor, duplicității. Printre martorii, deloc comozi, Vladimir Bukovski, disident având un rol poate la fel de mare ca și Soljenițin în demontarea mecanismelor „sistemului” comunist, cu lungi șederi - 12 ani - în închisori și spitale psihiatrice, a adunat, scotocind în arhivele KGB, dovezi copleșitoare ale colaborării, uneori ambigui, între Kremlin și unele partide ale social-democrației occidentale. Dovezi pe care, sceptic în legătură cu soarta lor în imediat, autorul le păstrează, pentru mai multă eficacitate, pentru ceasul „Judecății de apoi”. Oferim cititorilor o mostră din aceste dovezi - capitolul întâi al cărții sale „Judecată la Moscova” (un disident în arhivele Kremlinului), în curs de publicare la editura Universal Dalsi în colaborare cu editura Albatros, cărora le mulțumim pentru permisiunea publicării fragmentului în premieră. (I.C.)

încetat să dau crezare urechilor, ochilor, memoriei mele. Noaptea, am coșmare. Tineri decizi, cu chip regulat, mă urmăresc prin lume și pretind să restitui neîntârziat aceste documente Serviciului general sectorul nr. 1 și, de fapt, s-au scurs mai mult de trei zile, chiar mai mult de trei luni, de când am pus mâna pe ele și încă n-am descoperit ce trebuia să fac eu cu ele. Cum să schitez aici frontiera între coșmar și realitate? Acum cel mult trei sau patru ani, tot ceea ce consemnau aceste hârtii era respins cu indignare: paranoia anticomunistă în cel mai bun caz, calomnie în cel mai rău caz. Oricine dintre noi, care ar fi cutezat să vorbească de „mâna Moscovei” în acei ani încă apropiată, era scos vinovat de presă, se vedea acuzat de maccarthism, devenea un paria. Chiar și aceia care ne acordau încredere își manifestau încurcătura: astea nu-s decât ipoteze, prezumții, nu există dovezi. Dar iată-le, dovezile, cu toate semnăturile și numerele, accesibile analizei, expertizei, examinării. Haide, luați, verificați, publicați! mi se răspunde: So what? Who cares?

Așa cum ne putem aștepta, tot soiul de terori au apărut pentru a da seamă de această enigmă. „Oamenii sunt sături de tensiunea războiului rece”, mi se spune. „Nu mai vor să audă vorbindu-se de el. Nu vor decât să trăiască, să muncească, să se odihnească... să uite tot acel vis urât”. Alții declară: „Piața a văzut ivindu-se prea multe mistere comuniste în același timp”. Alții de asemenea îți explică. „Trebuie să așteptăm ca toate astea să devină istoric. Deocamdată, e tot politică”. Teoriile astea, pe legea mea, îmi par puțin convingătoare. Te poți gândi că în 1945 oamenii nu erau mai puțin sături de al doilea Război mondial și de nazism, dar acest lucru n-a împiedicat deloc existența unui torent de cărți, de articole, de filme. Dimpotrivă, am văzut născându-se o întreagă industrie de producții antifasciste, și asta se înțelege; se simte nevoia de a vedea limpede în istoria recentă mai mult decât în istoria îndepărtată. Oamenii trebuie să priceapă sensul unor evenimente ai căror actori au fost, să verifice justificarea strădaniilor lor, a pierderilor lor, să tragă de aici concluzii care să-i poată lămurii pe descendenții lor. Mai intră aici și o încercare de a preîntâmpina revenirea acelorași greșeli și ceva ce seamănă a terapie de grup care ajută la cicatrizarea traumatismelor îndurate.

Este adevărat că dezvăluirea adevărului asupra unor evenimente recente este întotdeauna dureroasă și capătă adesea o alură scandalosă, în măsura în care protagoniștii dramei de ieri sunt în general încă în viață și joacă uneori un rol important în viața țării lor. Dar oare aceste considerații au redus vreodată presa la tăcere? Dimpotrivă: scandalul politic, ucigător pentru unii, nu constituie pentru ea decât un aliment, ca șarpele pentru mangustă. Cum, să explici așadar că mangusta noastră este atât de precaută?

Misterele de la Helsinki

Am, de fapt, sub ochi un document privind Aun om pe care eu nu l-am văzut niciodată, de care nu auzisem vorbindu-se, dar care, vedeți dumneavoastră, este foarte cunoscut în țara sa și în

JUDECATĂ LA MOSCOVA (UN NÜRNBERG LA MOSCOVA?)

1

Prieteni și partide frați

Pe masa mea se îngărmădește un maldăr de hârtii, vreo trei mii de pagini însemnate „strict secret”, „dosar special”, „deosebit de important”, „personal”. Aparent, sunt toate asemănătoare; sus în dreapta, în derădere parcă, deviza „Proletari din toate țările, uniți-vă!”. În stânga, un grav avertisment: „Trebuie să se restituie în termen de douăzeci și patru de ore la Comitetul Central PCUS (Serviciul General, sectorul 1)”. Exigența se face uneori mai flexibilă - se pot trimite îndărăt hârtiile peste trei sau șapte zile; mai rar, peste două luni. Mai jos, cu litere groase și barând întreaga pagină: PARTIDUL COMUNIST AL UNIUNII SOVIETICE, COMITETUL CENTRAL. Apoi, cifre, coduri, lista autorilor deciziei, de a acelora care au „votat la rând” și au lăsat un soi de smângăleală și a acelora cărora decizia le este expediată pentru executare. Dar chiar și aceștia din urmă, acești executați, nu aveau dreptul să vadă documentul în întregimea lui. Primeau un „extras de proces-verbal” al cărui conținut nu-l puteau divulga nici în scris, nici oral. Acest lucru le era reamintit printr-un avertisment cu litere mici tipărit pe marginea stângă a paginii:

Mod de folosire a extraselor din procesele verbale ale secretariatului C.C. al PCUS.

1). Este riguros interzis de a se face copii și extrase din procesele-verbale ale Comitetului Central al PCUS, de asemenea, de a se face referință la ele în scris sau verbal cu prilejul unor discursuri publice, în presa oficială sau în alte documente accesibile publicului.

Nu este permisă reproducerea hotărârilor secretariatului Comitetului Central sau referirea la ele în circularele administrative, instrucții sau avertismente și nici vreo altă tipărire cu caracter oficial.

2). Hotărârile calificate drept secrete și strict secrete (extrase ale proceselor verbale) ale Secretariatului Comitetului Central al PCUS difuzate pe lângă comitetele Partidului, ministere, administrații și alte organizații, nu sunt comunicate decât persoanelor direct interesate de sarcinile de executare a fiecărei hotărâri.

Tovarășii care au luat cunoștință de extrasele proceselor-verbale ale secretariatului PCUS nu au dreptul să le divulge conținutul.

Având în vedere rezoluția C.C. al PCUS, din 17 iunie 1976, PV. nr. 12 D4S.

Modul de folosire a documentelor de la Politburo este încă și mai strict.

AVIZ

Tovarășul destinat al unor documente strict secrete ale C.C. al PCUS nu le poate nici transmite, nici comunica nimănui fără autorizația expresă a C.C.

Este strict interzis de a se face copii după documentele respective sau de a scoate din ele extrase.

Tovarășul destinat al documentului trebuie să-l dateze și să-l semneze de îndată ce a luat cunoștință de el.

Astfel guverna PCUS; în taină, fără să lase urme, iar uneori nici martori, luând în calcul secolele la fel ca cel de al III-lea Reich. Scopurile lor erau comparabile. Ba mai mult, și spre deosebire de Reich, a fost cât pe ce să le atingă, de n-ar fi fost evenimentul pe care nu-l prevăzuseră nici Marx, nici Lenin, nici zdrobitoarea majoritate a oamenilor. Documentele pe care le am sub ochi nu mi-au fost destinate; n-am nimic de-a face, cel puțin direct, cu executarea lor și nu sunt pregătit să le restitui Serviciului general, sectorul nr. 1.

Folosindu-mă fără jenă de un privilegiu uzurpat, parcurg din ochi semnăturile lui Brejnev, Cernenko, Andropov, Gorbaciov, Ustinov, Gromiko, Ponomarev, citesc notele lor scrise de mână pe margini, deciziile lor profund coapte privind totul de pe lumea asta, absolut totul, de la arestarea și expulzarea persoanelor indezirabile până la finanțarea terorismului internațional, de la campaniile de dezinformare la înșcenarea unei agresiuni împotriva unei țări vecine.

Aici, printre aceste hârtii, putem găsi începutul și sfârșitul tuturor tragediilor neamului nostru însângerat, sau mai curând ale ultimilor săi treizeci de ani. Mi-a fost foarte greu să mi le procur, m-a costat un an de efort pentru a le dobândi. Poate că multe din ele n-ar fi văzut lumina zilei decât peste mulți ani, sau deloc, dacă nu mi-aș fi dat osteneala asta. Cu toate acestea, magia pe care le-a atribuit-o hotărârea C.C. al PCUS din 17 iunie 1976 P.V. nr. 12 D4S continuă să acționeze în mod mistic, căci nimeni nu se hotărăște să divulge aceste secrete.

Acum trei sau patru ani, s-ar fi plătit pentru cea mai mică dintre aceste hârtii sute de mii de dolari. Astăzi, eu le ofer gratuit revistelor, ziarelor celor mai influente din lume, și nimeni nu vrea să le publice.

Redactorii-șefi dau din umeri cu lehamite: So what? Who cares?

Ca și nefericitul cetățean sovietic, erou al unei vechi anecdote, care căuta un specialist în ochi și urechi, pentru că auzea un lucru și vedea altceva, am

politica mondială. Mai mult, a fost pe punctul să devină președintele Republicii Finlandeze. Am dat de acest document absolut la întâmplare și eram gata, după ce l-am parcurs, să-mi continui lecturile: nu mă interesam de acest om, nici de Finlanda, cu atât mai mult cu cât documentul nu cuprindea nimic senzațional. Avea un titlu perfect prozaic: **Măsuri de luat cu privire la cea de a cincizecea aniversare a președintelui Partidului Social-Democrat din Finlanda, K. Sorsa.** Textul însuși al acelei hotărâri a secretariatului C.C., nu conținea nimic cu adevărat interesant: i se trasa sarcină ambasadorului sovietic la Helsinki să-i facă o vizită lui K. Sorsa, să-l complimenteze cu prilejul celei de a cincizecea aniversări și să-i înmâneze un cadou-amintire în numele C.C. al PCUS. Dacă obținusem atât de ușor hârtia asta la arhivele Comitetului Central, fără exces de demersuri sau de tergiversări, este pentru că părea perfect anodină. Dar, lucru enigmatic, documentul purta ștampila „strict secret”. Mi s-a părut ciudat: de ce să fie învăluită în atâta mister decizia de a-l complimenta pe liderul celui mai mare partid dintr-o țară vecină și neutră?

Mi-am continuat căutarea, am încercat să obțin un supliment de informație privind acea decizie a Comitetului Central, căci cea mai mărunță măsură a acelor domni se baza pe rapoarte, pe recomandări. Nu făceau nimic așa, în mod ușuratic. Și, de fapt, după îndelungi eforturi și o serie de strategii - nu voi descrie deocamdată tot ce m-a costat acest lucru -, am sfârșit prin a obține documentele, și mai precis ceea ce mă interesa: darea de seamă a secției internaționale a C.C. lat-o în întregime.

SECRET

Măsuri de luat cu privire la cea de a cincizecea aniversare a președintelui Partidului Social-Democrat din Finlanda, K. Sorsa.

Președintele Partidului Social-Democrat din Finlanda (PSDPF) K. Sorsa va împlini cincizeci de ani pe 21 decembrie 1980.

În activitățile sale de șef politic și de om de stat (în posturile de prim-ministru, de ministru de Externe și președinte al Comisiei pentru Afaceri Externe a Parlamentului), Sorsa a manifestat întotdeauna dispoziții prietenoși față de URSS și PCUS; el contribuie la evoluția favorabilă a relațiilor sovieto-finlandeze și asigură un control permanent între PSDPF și partidul nostru. Pe arena internațională, îndeosebi în Internaționala socialistă, Sorsa **colaborează în mod loial cu noi și acționează pentru destindere, limitarea cursei înarmărilor, pentru dezarmare.**

Ținând seamă de cele expuse mai sus și de faptul că Sorsa, ales vice-președinte al Internaționalei socialiste cu ocazia ultimului său congres, va continua să coordoneze activitățile acestei organizații în domeniul destinderii și dezarmării, cât și de contactele sale cu alte forțe politice, am considerat oportun să i se încredințeze ambasadorului sovietic în Finlanda misiunea de a adresa verbal lui Sorsa urările C.C. al P.C.U.S., cu prilejul celei de a cincizecea aniversări și de a-i înmâna un cadou-amintire.

Se alătură proiectul de rezoluție al C.C. al PCUS.

Vice-președintele secției internaționale a C.C. al PCUS (A. Cerniaev).
11 decembrie 1980
Nr. 18-S-21-61

După cum se vede, informația este importantă și senzațională în ceea ce privește Finlanda. Omul care tocmai își pusese candidatura la președinția Finlandei era în situația de a fi „colaborat în mod loial” cu Moscova vreme de mulți ani asupra unor probleme atât de delicate cum ar fi dezarmarea și destinderea. Și acest lucru, rețineti, în 1980, **când URSS pătrunsese în Afganistan**, când opinia internațională încerca să o izoleze mondial și să pună capăt agresiunii sale împotriva unei țări vecine și neutre - ca și Finlanda.

Ba mai mult, nemulțumit de a fi „colaborat în mod loial” cu dușmanii țării sale, în calitate de prim-ministru, de ministru de Externe, de șef al celui mai mare partid politic național, există toate

șansele ca el să fi fost „omul Moscovei” în Internaționala socialistă în care calitatea lui de vice-președinte îi asigura o imensă influență. Să ne amintim epoca, cea ultimă răbufnire a războiului rece: străzile Europei răsună de manifestările de masă ale „pacifiștilor” inspirate de Moscova, care protestează împotriva planurilor NATO, doritor să implanteze pe continent racheta cu rază medie de acțiune. În miezul acestei campanii se află socialiștii și social-democrații europeni, dintre care mai mulți dețin puterea în țara lor, atunci când nu constituie forța principală de opoziție. În mijlocul acestui centru se află K. Sorsa, care coordonează activitățile Internaționalei socialiste în domeniul destinderii și al dezarmării, „colaborând totodată în mod loial” cu PCUS, în privința aceluiași probleme. Nu-i rău, nu-i așa?

S-ar fi putut crede că acest lucru era un adevărat chilipir pentru presa finlandeză aflată în toiul alegerilor prezidențiale. Or, încă din 1992, acest document a fost propus tuturor marilor cotidiene din Finlanda - fără nici un rezultat vreme de șase luni. So what? Who cares?

La acest lucru, eu nu pot găsi nici o explicație. Mi se dau asigurări că oamenii sunt „sătui de războiul rece”, că nu vor să știe nimic despre acest trecut totuși recent. Dar îi revine oare presei rolul de a decide în locul electorilor ceea ce ei trebuie (sau nu trebuie) să știe despre viitorul președinte? Dumneavoastră vă revine sarcina de a informa publicul care va hotărî dacă îi pasă sau nu să cunoască acest lucru sau un altul. Dacă ar fi vorba de o istorioară de amor, de o modestă corupție afectându-l pe potențialul președinte, informația, chiar lipsită de dovezi, ar umple pagina întâi a ziarelor finlandeze.

E picant să ne amintim că acum câțiva ani, cel mult într-o altă țară neutră - Austria -, a fost văzut izbucnind un scandal înspăimântător: tocmai se dăduse la iveală faptul că cel care candida la președinția țării, cu vreo cincizeci de ani în urmă „colaborase și el în mod loial” cu națiștii, și asta pur și simplu în calitate de subofițer. Și deși alegătorii, după cum s-a văzut, nu aflaseră de acest lucru, presa austriacă a considerat necesar să trateze chestiunea cu cele mai importante detalii. Nu doar Austria, ci presa mondială a tratat afacerea ca pe un eveniment de primă mărime. Nu s-a găsit nimeni care să profeseze sacramentalul „So what? Who cares?”

«Ba mai mult, nemulțumit de a fi „colaborat în mod loial” cu dușmanii țării sale, în calitate de prim-ministru, de ministru de Externe, de șef al celui mai mare partid politic național, există toate șansele ca el să fi fost „omul Moscovei” în Internaționala socialistă în care calitatea lui de vice-președinte îi asigura o imensă influență.»

Krupp și SPD

Mi se poate firește replica faptul că Finlanda constituie un caz deosebit, că termenul de „finlandizare” are rațiunea sa de a fi. La drept vorbind, țara întregă colabora în mod loial cu Moscova. Pentru ei, acest lucru nu este o crimă și nici nu are nimic senzațional. Într-adevăr ce se poate cere de la o țărișoară neutră, constrânsă să trăiască în vecinătatea „marelui frate cenușiu”? Norvegia, totuși, trăiește în această vecinătate și nu s-a finlandizat. Nu este vorba aici de geografie. Acest termen însuși nu s-a născut de altfel în Finlanda, ci în Germania de Vest, țară care nici pomeneală să fie neutră, pe care Occidentul avea datoria s-o aperse, spre deosebire de Finlanda, și în care procesul de finlandizare se dezvoltă totuși cu vigoare.

Aceasta fiind situația, în Germania chiar, în ciuda proiectului de a deschide arhivele STASI, nu s-au decis să-l judece pe Erich Honecker, de teamă fără îndoială că își va ține fâgăduiala de a povesti o sumedenie de istorii pasionante. Nimănui nu-i arde să-și bage nasul în rădăcinile a ceea ce s-a numit „Ostpolitik”, să o reconsidere sau să-și revizuiască judecata privindu-i pe oamenii politici ca Willy

Brandt sau Egon Bahr. Este totuși de lucru. Să luăm acest document de pe masa mea.

Strict secret

Dosar special

URSS/Comitetul Siguranței Statului de pe lângă Consiliul de Miniștri al URSS.

9 septembrie 1969

Nr. 2273 - A

Moscova.

C.C. al PCUS

Comitetul Siguranței raportează întrederea unui informator al KGB cu directorul concernului Krupp, contele Zewditz von Arnim, care a avut loc la cererea acestuia din urmă, în luna mai a acestui an în Țările de Jos.

Zewditz este omul de încredere al lui Egon Bahr, membru influent al Partidului Social-Democrat German care girează problemele de planificare, de coordonare și de punere la punct a chestiunilor majore ale politicii externe germane. Zewditz a declarat că se adresase informatorului nostru la cererea expresă a lui Bahr, și că el conta pe faptul că va fi adus la cunoștința direcției sovietice conținutul convorbirii. Apoi, referindu-se tot la Bahr, Zewditz a povestit cele ce urmează:

„Cei mai rezonabili dintre membrii SPD au ajuns la concluzia necesității de a se inaugura noi căi în politica lor cu Estul și ar dori să instaureze mijloace de comunicare directe și sigure cu Moscova.

Există părerea în Germania federală că sunt puțin productive contactele oficiale care au avut loc în ultimul timp, fiecare dintre părți, ținându-se seamă de atitudinea ei oficială, recurgând la «declaratii de pură propagandă». Contactele cu reprezentanții ambasadei sovietice de la Bonn sunt la fel de indesezirabile, căci sunt greu de realizat în mod informal, orice informație asupra unor eventuale întâlniri fiind exploatată de adversarii politici.

În consecință, Bahr ar considera că este oportun să se procedeze la o serie de convorbiri cu reprezentanții URSS, convorbiri care nu ar impune nici o obligație celor două părți dacă nu s-ar ajunge la un rezultat pozitiv”.

Dacă dăm crezare lui Zewditz, există în mediile industriale din Germania federală forțe susceptibile de a facilita normalizarea raporturilor cu URSS; totuși, posibilitățile lor sunt limitate din pricina faptului că relațiile economice dintre RFG și URSS se află în „stadiu embrionar”.

După părerea lui Zewditz, Uniunea Sovietică exploatează insuficient pârghiile comerțului exterior pentru a-și atinge scopurile politice, pe când, acționându-se încă de acum, s-ar putea ajunge la adoptarea unui anumit număr de măsuri excluzând participarea unor specialiști germani la programele chinezești de fabricare de rachete și de arme nucleare, tot așa cum s-ar putea contracara tendința anumitor oameni politici germani de a-i face avansuri lui Mao.

După informațiile aflate în posesia noastră, direcția celui alt partid la putere în Germania de Vest, Democrația Creștină, face eforturi pentru a intra în contacte neoficiale cu reprezentanții ai părții sovietice și se declară dispusă să stabilească „un amplu dialog susceptibil să lămurească puncte obscure din cele două lagăre”.

Analiza documentelor primite atestă faptul că cele două mari partide concurente din RFG se tem fiecare că adversarul lor politic le va răpi inițiativa în domeniul reglementării relațiilor cu Uniunea Sovietică și sunt gata să poarte, cu titlu neoficial, fără divulgări în presă, tratative care pe viitor ar putea contribui la întărirea poziției și prestigiului lor.

În fața unei asemenea situații Comitetul Siguranței crede posibilă continuarea contactelor neoficiale cu responsabilii celor două partide. Prin intermediul dezvoltării acestor contacte ar fi judicios să folosim posibilitățile noastre în materie de comerț exterior pentru a încerca să influențăm favorabil asupra politicii externe a RFG, cât și pentru a organiza primirea de informații privind atitudinea și planurile responsabililor de la Bonn.

Solicităm acordul dumneavoastră.
Președintele Comitetului Siguranței, Andropov.

În românește de Ileana Cantuniari

(Continuare în numărul viitor)

ilie tudor zegrea

Sonet

Înger surdomut cu-aripi tocite
Bate toba-n pielea tinereții
Bum! și bum! prin raiurile vieții
Cu duhoarea merelor acrite.

Speriați, dau iama-n târg profeții
Niște datorii să mai achite,
Dar surpați sub dogme prăfuite
Naufragiază-n plasa ceții.

Ca recrutu-n prima zi sub armă
Lustruiesc chipiul la rapoarte
Trist că Dumnezeu nu dă alarmă

Să ne strângem sortile deșarte
Și din patul vieții de cazarmă
Să ne încuiem direct în Moarte.

Pentru ce atâta viață?...?

Într-o seară sau poate într-o dimineață
Am ajuns deodată în drumul oaselor sfărâmate
Și timpul ca un fular de ceață
Îmi acoperi fața și visele pe jumătate.

Peste brațul meu ca o linie de demarcare
Treceau singurătăți, îngerii făceau piruete,
Cineva schimba și punea mereu alte indicatoare
Când trecea Moartea - ultima dintre vedete.

Mai subțiri ca firul speranței niște sentimente
Ciudate deraiau prin trupul meu, până la sânge,
Și peste toate izbânzile lumii demente
Auzeam doar cum oasele cineva mi le strânge.

Escaladând de unul singur noaptea blindată,
Reveneam în scena singurului, umilului actor,
Unde inima aștepta sub coaste, naufragiată
Și tristă ca geamul unui abator.

Și chiar dacă undeva mai înflorea un cais
Iar soarele repeta răsăritul ca-ntr-o clasă primară,
Viața e, totuși, un indescifrabil manuscris
Numai bun de-aruncat la coș într-o seară...

Artă poetică

Pe sub prăvălia cu săpun de rufe
Azi se plimbă rime și imagini noi,
Beau actorii tragici vin acrit în bufe
Gâdilând o masă cu genunchii goi.

Degetele ierbii tunse scurt odată
Iar tresar la gândul că-ar putea țâșni
Chiar în noaptea asta într-un vis de fată
Să întinerească lumea pentru-o zi.

Investind în norii ce cândva vor ninge
Proorocii joacă zilele la zar
Și naivul crede că-ar putea distinge
Clipa veșniciei-n pagina de ziar.

Îndemnat cu biciul de argint al morții
Scribul chiar transpiră și e inspirat
Împingând cuvinte pe gâtlejul sortii
Într-un veac ce-și duce hoitul împăiat.

Ghilotinați de înger

Scuturați de praf și de păcate
De pe buza veacului, chiar noi,
Într-o zi de miercuri sau de joi
Iar vom ninge spre eternitate.

Și norocul pus în patru foi
Va țâșni prin doagele murate
Ca un vis din ilegalitate
Speriat de pușcă și copoi.

Bate-un vânt din scorburi de uitare
Subțind miresme, fumegând,
Măcinând provincia din floare

Iar prin cerul brusc curmat de gând
Îngeri fac pe viața mea prinsoare
Cu fășii de-aripi ghilotinând...

Exerciții de singurătate

... să-ți vânezi norocul gras prin Himalaya
pe sub indigoul nopților de mai
când ne dau o șansă nourii și ploaia
iar omida strigă florii albe: „hai!”

bot în bot cu ora ce-mi acrește viața
bem realitatea prin taverne mici
unde fericirea și-a crescut mătreața
și foșnesc popoare-n ouă de furnici.

cartea ta de vise - instrument al morții -
viscoli prin mine lung, conspirativ,
încercând să-mpartă în egale porții
chiar un trup ce, iată, e mai mult fictiv.

mâna ca o vâslă lingușind prin ape
amintiri duioase, câte-au mai rămas,
traversează clipa și ne dă aproape
ceaiul veșniciei-n limbile de ceas.

Toamna, fericirea și poezii

Nici nu a trecut bine această vară
că iată, sufletul tău se întomnează,
rentabilitatea Universului scade într-o ușoară
concurență cu tinerii ce fredonează
aria gutuilor coapte.

Brusc la ora fixată se face noapte
și vântul începe să bată la geam
din lungul coastei lui Adam
aducând șoapte neînțelese, misterioase
ce-ți gâdilă auzul până la oase.

Dacă închizi ochii deschizându-i imediat
descoperi că și noi ne-am schimbat
după ce am investit câteva vise
în fericirile atât de promise...

Însă deocamdată frunzele își vor lua zborul
atinse de-un înger cu piciorul,
și în numele acestei multrâvnite vieți
pansăm rănile lumii cu fășii de poeți
până când toate metaforele se fac
roșii, roșii, ca florile de mac...

augustin ioan

Zburătăcind

1.
Asupra de peisagiu.
Lăsând în urmă patrie, tot
Nimic alt decât venitorile dinainte.
Într-un spațiu cu limite: *Raum*
Cu muchii vii.
Cu guri care latră

la Hades latră curenții
telurici din toată geologia deo
dată

2.

*Cuplați șezum, cu creierele-n feastă,
cu dinții fragezi defilând în gură.
Șburăm din aripi nemurirea. Castă
și-nnourată, astă arătură*

*de alb! Deasupra-i, tehnica atârână
într-un balanț incert. YR-RCB.
cu căpitanul Robu la o cârma,
mândru Boeing sau sicriu ne e?*

*Zburdă-n carlingă stewarzi cu aură.
Penajul lor se zbate și e viv.
Ne vând parfum, tabac și băutură,
ca să uităm picajul prezumtiv.*

*Chiar zbor, sau e o dulce suvenire?
Urc eu, sau restu-i prăbușire?*

3. Alde poeziiăștia trebuie suiți pe
Omu. Atârnați de frânghii ca îngeri
cascadori. Păpuși. Spălători de nori.

Jos? Contingentul.
Cu dinți și măsele
cu zimți și curele
de transmisiuni. În eter.
Lacuri de aur, aurolacuri
atinse-abia, s-or clătina-n aval
când trestii scriitoare vor ondula, la mal.

Armata Poporului

1. (Prolog)

E-al cartierului (pre)nume chiar Militari. Metroul
oprește la Armata Poporului. Stăm drepti.
Dreptcredincioși. Pe câine îl cheamă Fritz. Pe
colonel - Junc. Pe general - Zaharia.

Defilăm pe fanfara sferelor. Răstimp în care armata
poporului caută
prunci în norod în vintrele nației. Sperma re-creației
care va să-i
nască.

Estimp - armătură vie, viță-n temelie - ei stau
(b)locului în
talpa blocului, în geniul blocului.

Plimbându-se cu ascensorul construit de Ascensorul
SA
de la parter până jos,
de la rațiune la inconștientul colectiv,
de la apolinic la dionisiac.

Dar înapoi nu.

(666)

3.

Ascensorul s-a prăbușit în centrul pământului, plin
de prunci. Ai lui Cioată de la 6. Fiul Cel Mare
Costel se masturbează în cădere, limbă de clopot
izbind în samizat:

Hai Steaua uă Rapidu mue.

4b

(topos)

Asociație de loCat(h)ari, de loca/mino/ta(u)ri,
la stația Cnossos din cartierul Militari.
Topos amnezic. Thalassa Aletheia.
Labirint din Corint. Floarea albă din Pireu.
Cât și țigani. De-ai noștri, săracii.
Ierusalimes: Armaghedon. Orașele patriei, alfabetice.
Viața e un triciclu fără ghidon. Cartierul e o structură:

păduri de axe de-ale lumii, de arbori viețași, de burice pământii.

Ana fiind la butoane, țărișoara-i plânge: clavir pentru curentii telurici, mișcări ritmice de du-te/vino iscându-i domnului Kundalini, de viu împlântat deodată cu ea.

- Unde?
- În lift

Dar Manole ce-mi făcea? tatăl prefabricatelor, ca să toarne beton în talpa blocului în genul locului, deși subinginer, pe el l-au ales. Demiurgos la peisajul seismic din care cu toții ne tragem (și, evident, de la Râm).

Estimp, deodată cu liftul, Ana tinde spre azurul din care de lipsă-i orice bloc cavernos, iar erectilitatea părelnică-i doar, ca și îngerii.

8.
(intro)

Perete cu hărți de la Marele Limax. Sporii planează în rază și abur de sulf. Ce noaptea sudează, ziua explodează. Bestiariu cu țevile dându-și arama pe apă.

Le verifică din pasiune. E în viscere. Iată motivul pentru care în subsol, în acizi, în sudoare de unanimi, caloriferistule, tu fi-vei veșnic următoarele:

- 1) Epifania administratorului, Irod la conducte;
- 2) Organist al agentului termic, Hades al boxelor;
- 3) Împărat al șobolanilor, proletar al cheii franceze.

El cică: *Atenție, se lucrează!*
Nu închideți trapa!

- Nu mă lăsați aici să mor singur. Ca un câine. În burta ăstuilalt.

10.
(ontologie/aBISală)

Pe patru elefanți stă o tipsie cvartalul pe tipsie s-au zidit.

Boxele rămă carnea pachidermei. Mecanic explorează după valvă, de fapt cătând la inimi elefante, să dea căldură de pe vena cavă.

- Iată de ce horcăie țevile noastre, și nu cum greșit ne informează CET Sud. Cu trompe-n loc de turnuri de răcire.

14b.
Deep Throat
(sonet/epilog)

Furnalele? Sunt gheizer de balenă. Colocatar de pântece de chit, să facem adunare generală în guri de fiare, care ne înghit!

Răsar pe ceriuri amigdale două și-un creiere se zbate la zenit. Plombate carii ne apar ca nouă în mări de bale, care-s de la chit.

Pe cerul gurii stele să răsară: un cartier de colți și de canini. Cimentul e lucrarea lor dentară. Atolii de din fiere și venin.

Votând la umbra tinerelor fiare în floarea de stomace să pierim!

bujor nedelcovici

PRIMUL CAIET

1987-1988, PARIS

L'histoire d'Abraham et d'Isaac: Lorsque Abraham, couvert d'une sueur glacée, tenait le couteau au-dessus de son fils - au-dessus de lui même - une voix d'en haut éclata „Arrête! Je blaguais!”

2 februarie 1997.

■ Am depus actele pentru cererea azilului politic. Am fost bine primit și situația mea era cunoscută. În sala de așteptare figuri triste, dezorientate: exilații.

■ Am telefonat la București și - conform înțelegerii - am rostit parola: „Am fost la doctor! Sunt bine și sănătos!” Asta însemna că puteau să se ducă acasă, să ridice lucrurile, mobila și cărțile din bibliotecă; conform unor scrisori pe care le-am lăsat - înainte de plecare - la trei persoane. Lor le dăruiam totul: N.M., A.D., și R.B.

Mi-am imaginat cum au intrat în casă și au început să scoată în grabă tot ce îmi aparținuse, dar în special... cărțile. Mi-am amintit o scenă din filmul **Zorba grecul** în care Bubulina, pe moarte, stătea lungită în pat. Niște femei, îmbrăcate în negru, au început să adune lucrurile din cameră, la urmă au tras perdelele aproape sfâșiindu-le... Totul făcut în grabă și în tăcere, fără nici un zgomot, aruncând priviri furișate spre femeia ce era pe moarte...

Parcă în locul Bubulinei aș fi fost eu. Stăteam lungit în pat și vedeam tot ce se petrecea în jurul meu... fără să scot nici un cuvânt. Agonizam...

■ Am visat că cineva îmi fura icoanele care se aflau deasupra patului. Sus, aproape de tavan, se găsea o Cruce. Încercam să mă urc spre Cruce, s-o păzesc de hoții care năvăliseră în casa mea... Nu reușeam! Nu puteam să mă cațăr pe zid, alunecam mereu în jos, cu unghiile însângerate. Reluam din nou efortul fără să pot scoate nici un strigăt de ajutor.

■ Sunt „în clopot”. A avut dreptate Marin Tarangul care mi-a spus: „Un timp o să fii în clopot și o să te lovești cu capul de toți pereții”. Am dureri de cap și ameteli. La Paris este o altă climă și o altă presiune atmosferică decât cea din țară. Am înțeles încă o dată cât suntem de condiționați. Nu numai intelectual, moral, social, istoric, dar și ... atmosferic. „Locul pe pământ și raportul cu cerul” au dobândit o reprezentare concretă și indubitabilă. Rupe! Cuvântul pe care l-am rostit de sute de ori înainte de plecare. Rupe și rupe-te de tot ce a fost „acolo” pentru a prinde rădăcini aici, chiar dacă o să fii un copac cu rădăcinile în cer. Un copac răsturnat! Un copac anapoda! Un mătêgne ce își caută un loc sub soarele absent de la Paris...

5 februarie.

■ Încearcă să deslușești adâncurile întunecate și obscure ce ies la suprafață și care te neliniștesc într-atât! De ce ți-e frică?! De ce tremuri? Și de ce îți bate inima ca unui nebun?! Ce întunerice îți tulbură mintea?! Ce

hotărâre este luată înaintea propriei tale hotărâri?!

■ LUCIDITATE. Rațiunea nu stăpânește trupul, instinctele și deprinderile. Și eu am alte „deprinderi” pe care încerc să mi le adaptez aici. Eu sunt încă **acolo!** Chiar dacă vreau să fiu aici! Ai înțeles? Nu! Pentru că tot ce trăiești tu este anormal. Trebuie să fii un nebun lucid! O schizofrenie asumată rațional! Joci trei roluri: obiect (**l'Être**), subiect (**Moi**) și martor (**Soi**). Trei moduri de a fi: **l'Être déchiré**. Această neputință - de a juca trei roluri în același timp - demonstrează că rațiunea nu acoperă niciodată suferința corporală sau sufletească, ci este doar „un felinar într-o subterană întunecată” prin care băjbăi. Rațiunea este un baston pe care îți sprijini pașii ezitanți și cu ajutorul căruia încerci să ieși la lumina ce se află la sfârșitul subteranei.

La limita absurdității se află domeniul mântuit. Când voi ajunge acolo?!

■ În metrou: mirosul de sudoare al negru-lui care stătea pe canapeaua din spate și glezna albă a femeii din fața mea... glezna dezgolită ce părea un sex deschis spre mine.

9 februarie.

■ E frig la Paris și am mereu dureri de cap.
■ Întâlnire cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Convorbire privitoare la o viitoare „declarație” pe care vreau s-o fac la postul de radio „Europa Liberă”. Discuție agreabilă, familiară, plină de protecție și înțelegere.

■ Jean Cocteau: „J'etais une con qui avait la forme d'une bouteille et qui jugeait tout après cette forme. Chacune de nous est une bouteille qui imprime une forme différenciée à la même eau. Je suis Nous! Vous êtes Je”.

Eu am spart butelia și încerc să-mi găsec o nouă formă și în special un ... nou conținut.

■ Am palpitații și, când dorm cu fața în jos, aud arcurile somierei cum răsună la fiecare impuls al inimii. Mă doare carnea. Luptă împotriva ei și stăpânește-ți nervii! Nu-ți pierde capul și nu înnebuni! Totul se reduce acum la „dominarea clipei”, pentru care trebuie să faci un efort enorm. Am pierdut „spațiul”, nu mai simt pământul sub picioare. Am ieșit din „timp”. Nu e grav! Poți să plutești ca personajele din picturile lui Chagall. Esențial este să-ți redobândești „timpul și plasarea în timpul de aici”. Criza de timp (Kant: **Timpul**, Bergson: **Durata**) și căutarea unui sens „într-un timp fără timp și fără sens. Trebuie să te situezi în „durata lungă a timpului”, în ce va fi peste câteva luni sau un an. Diagnosticul este clar și limpede, rămâne de găsit remediul. Rezistă și învinge clipa! Fiecare secundă...

■ Va veni o zi în care o să răzi de tot ce trăiești acum și o să auzi o voce spunându-ți: „Arrête! Je blaguais”. Și cineva o să înlăture cuțitul care era ridicat deasupra capului tău.

«FLAGRANTA DEFORMARE A REALITĂȚII...»

de DAN-SILVIU BOERESCU

„(...) Nu este deloc greu de descifrat din metafora străvezie a textului (...) că autorul prezintă intelectualul ca având o condiție socială precară, supusă în permanență imixtiunilor, presiunii unor forțe brutale, desconsiderării (...) Prin modul în care își gândește lumea piesei sale, universul spiritual al personajelor, prin trimiterile aluzive, mistificând realitatea, autorul dovedește o gravă lipsă de maturitate în fața adevărului vieții, de subestimare nejustificată a responsabilității acestei nobile tribune a ideii. Se poate afirma, pornind de la flagranta deformare a realității, de la greu imaginabila atrofiere a spiritului lucid care trebuie să caracterizeze pe omul de litere, că «gluga pe ochi» a fost purtată de-a lungul piesei de însuși autorul ei (...)»

Articolul semnat Nicolae Dragoș din **Scânteia** (22 iunie 1971) este unul din primele semnale ale începutului „revoluției culturale”. Inspirat de modelul maoist, tânărul dictator transmite, prin interpușii săi, primele semne de „cumițire” scriitorilor. Articolul în cauză legitimă, pe linie ideologică, abuzul cultural deja comis. Cu o săptămână mai înainte, cenzorul șef al regimului, Dumitru Popescu, vizionase piesa la Teatrul „Bulandra” și dispusese interzicerea ei. (În același timp, se sistau și reprezentațiile celeilalte versiuni scenice, de la Piatra Neamț). Colectivul teatrului bucureștean era, apoi, chemat la o ședință de analiză prezidată de înalți activiști ai regimului, convocată la Muzeul de Istorie al orașului. Ea se va solda cu destituirea directorului teatrului - Liviu Ciulei - și cu o serie întreagă de alte sancțiuni, între care retrogradarea lui Toma Caragiu din funcția de ... secretar de partid, în timp ce secretarul UTC, Florian Pittiș, era pus să-și facă autocritica pentru „lipsă de vigilență revoluționară”.

Oare ce-i speriașe atât de tare pe dirigitorii comuniști? Pre-istoria piesei cunoscuse și o altă interdicție: titlul inițial, **Întunericul**, nu dădea bine pe afișele ce urmau să fie lipite pe toate gardurile. Printr-o manevră ingenioasă, autorul îl modifică, însă, în ...**Gluga pe ochi**. După circa 60 de reprezentații, în ajunul întoarcerii lui Ceaușescu din China, cenzura înțelege că potențialul exploziv al piesei nu mai poate fi neglijat. Violența, teroarea, aneantizarea intelectualului ca om și ca simplu cetățean, întunericul generat de obscurantismul socio-politic - ei bine, toate acestea nu puteau să aibă loc pe o scenă românească, în ciuda oricăror precauții de ordin didascalic, cum ar fi mutarea acțiunii pe alte coordonate geografice și politice, și chiar dacă milițianului i se spunea polițist iluziile pierdute, cu o studiată neglijență, prin text, nu lăsaus loc decât „blestematului limbaj esopic” pe care politrucii culturii știa că trebuie eliminat încă de la tătucă Lenin. Vorba 'ceea: **Când aud de cultură, îmi vine să pun mâna pe pistol!**

Pentru Iosif Naghiu soluția era una singură: refugiul în parabolă și mitologie sau plata birului „în natură” (**Valiza cu fluturi**).

Dintre cele două variante, dramaturgul a ales-o, în cele din urmă, pe prima. Volumul de față o exemplifică prin trei texte exemplare: **A treia caravelă** (în care se face translația temporală spre epoca lui Columb și a rivalului său, Pinzon, dar care reia problema raportului dintre rațiune, eroism și nebunie în practica socială), **Fereastra** (parabolă a crimei și a întregului angrenaj social văzut ca atentat la adresa demnității umane) și **Misterul A** (recurs la o temă mitologică reinterpretabilă): Egist-Clitemnestra-Agamemnon, dar pre-text pentru o dezbateră morală ai cărei actanți reali sunt, totuși, după cum exegeza a remarcat, arta și viața). Flagrantele deformări ale realității care îl culpabilizau pe autor în ochii cenzurii politice continuau, având în livresc un alibi permanent. Un alibi conceput ca o provocare culturală și morală. Îndărătul replicilor „problematizante” (Iosif Naghiu este un adept cinstit al formulei teatrului-teatru, ceea ce - în contextul contemporan - al teatrului-pretext regizoral și al teatrului-experiment total îl individualizează pregnant), se ascunde revolta spiritului împotriva derizoriului ontologic și a agresiunii fățișe a sistemului asupra individului. Detenta, discretă de cele mai multe ori, spre ironie și ludic, ca și cultivarea cu predilecție a paradoxului inteligent, salvează textele sale, de o gravitate evidentă, marcată de previzibilitate și monotonie. Într-o de nedisimulat plăcere a răsturnării convenției, teatrul său se hrănește din analiza critică a străvechilor tabuuri dramatice, așa cum ni se indică în chiar **Adnotări**-le autorului la una din piesele sale exponențiale:

„Totuși, lupta pe care o duce Agamemnon, în felul său teribil și fanfaronard, împotriva unei fantome care uneri se amuză, alteori îl ia în serios, nu este lipsită de eroism. Și faptul că, în loc să cedeze, adoptă o tactică nouă, reduce pe primul plan al ființei lui de războinic gânditorul. Ajax, după un atare eșec, s-ar fi sinucis... Agamemnon, nereușind să învingă pe altcineva, s-a învins pe sine. Trecerea lui din rolul de rege în cel de figurant al rezistenței față de duplicitarismul măștilor capătă oarecum măreție”.

A TREIA CARAVELĂ

de IOSIF NAGHIU

Aproape douăzeci de ani, Cristofor Columb a căutat ajutor pentru proiectul său, atingerea țărmlui asiatic prin Vest și, în pofida sprijinului reginei Isabella și a finanțării proiectului, ar mai fi avut mult de așteptat dacă nu îl câștiga de partea sa pe Martin Alonzo Pinzon, un om influent din Palos, armator, corsar și navigator iscusit, care l-a sprijinit pe Columb ca și cum ar fi fost vorba nu de un străin ci de propria sa familie. Iată un fapt care nu trebuie ignorat atunci când ne întrebăm de motivele subitei lui nebulii, îndreptarea corabiei „Pinta” în altă direcție, după descoperirea Noului Continent. Avea motive să se îndoiască de recunoștința lui Columb odată țelul atins?... Sau râvnea chiar la laurii de descoperitor al Americii și, așa cum mărturisește Columb, invidia și trufia l-au îndemnat la gestul acesta? Sau și una și alta?...

Figură reprezentativă pentru epoca sa, făurită de nobili, este clar că lui Pinzon nu i-a convenit ca gloria acestei descoperiri să revină altui străin, fiu de țesător genovez. Cât despre generozitatea acestuia, așa cum mulți oameni ai timpului său l-au considerat pe Columb doar un impostor și epigon cărpănos (nu a încasat el și banii promiși marinarului care va zări prima oară pământul făgăduit?), de ce nu l-ar fi considerat și Pinzon la fel?

Ar mai fi încă ceva: Epoca în care au trăit Columb și Pinzon era una de trecere. Vechile, obișnuitele figuri de nobili, nimbate cu fapte de eroism și legende, dispăreau lăsând locul omului simplu dar studios, perseverent. Descoperitorului, inventatorului... Totuși, pentru Martin Alonzo Pinzon, lupta nu se sfârșise. Dacă distanța a fost deja învinsă de către Columb, necunoscutul rămânea încă de cucerit. Cine va găsi aurul de care Spania avea atâta nevoie?... Reflecția pură sau forța dezlănțuită cu ultimele sale prerogative? Deoarece Pinzon, după tot ce a pus la bătaie, i-a temperat pe marinarii răzvrățiți, și-a dovedit iscusința de comandant, navigator și pilot (atunci când Columb încolțit încercase doar niște ieftine șirelicuri), cu toată ființa sa numai vitejie și nerăbdare, nu accepta să fie dat la o parte.

Așa că părăsește escadra și pornește pe cont propriu spre necunoscut să descopere aur. Ce e America fără aur? Încă nimic.

Reacție orgolioasă a forței jignite care violează firescul printr-o ofensivă continuă împotriva ei, fără să-și dea seama, Pinzon este prins în plasa propriei sale furii. Sau, așa cum spune chiar el: „Ar fi interesant de văzut dacă cel ce sloboade săgeata nu-i tot o pasăre al cărei scop e vânărea de sine”.

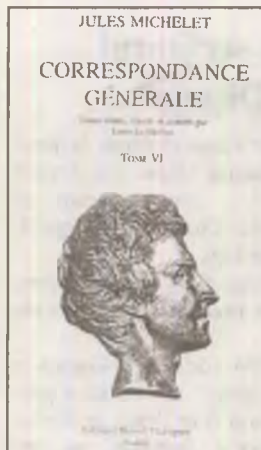
Ceea ce va face de acum înainte va fi dictat de o rațiune pusă în slujba propriei nebulii.

CORRESPONDENȚA GENERALĂ MICHELET

de MIRCEA ANGHELESCU

Există, în viața culturală a popoarelor, fenomene care nu țin neapărat de istorie, de acumulări producând, firesc și ineroxabil, anumite rezultate: un mare scriitor, un mare matematician sau un mare muzician pot să apară oriunde în lume, și ei chiar apar, oarecum indiferenți la crize, la sărăcie sau la lipsa unei tradiții. O ediție monumentală a operei lor sau, după moarte, a corespondenței lor nu poate însă să apară decât într-un loc sfințit de această tradiție, adică de prețuirea constantă și practică (nu declarativă) a actului de cultură, chiar dacă nu i se poate defini și cuantifica pentru moment și benefica lui consecință; cele câteva secole de exercițiu neîntrerupt al culturii te învață însă că ea va produce și că merită efortul. O mare ediție de acest fel nu este numai o investiție de orgoliu sau de utilitate restrânsă, destinată câtorva zeci de fanatici sau câtorva sute de specialiști, ea este și un memento destinat tuturor celor pentru care trecutul este un corp încă viu, un organism a cărui examinare are importante funcții euristice, pe lângă cele de cunoaștere, informare ș.a. De aceea societatea, statul, ca și alte organisme independente de stat dar nu de societate, fac sacrificii considerabile pentru a avea și publica aceste monumente. A vorbi despre rentabilitatea materială a unei asemenea întreprinderi este o glumă; a înțelege eficiența ei morală este un semn de maturitate.

De trei ani încoace, editorul parizian Honoré Champion (specializat de altfel în lucrări de erudiție) a lansat pe piață o serie de masive volume ambiționând să cuprindă „corespondența generală” a unuia dintre marii artizani ai Franței moderne, istoricul Jules Michelet. Sub îngrijirea unui reputat specialist, profesorul Louis Le Guillou de la Universitatea din Brest, seria a debutat în 1994 și a ajuns la sfârșitul anului abia încheiat la al șaselea tom, fiecare dintre cele apărute până acum numărând în jur de o mie de pagini, cu indici, tabele cronologice axate pe evenimentele politice și biografice ale intervalului de timp cuprins, și note. Cum al șaselea volum apărut este consacrat unei perioade foarte importante în viața istoricului Michelet, dar și a Franței (e vorba de cei trei ani care urmează revoluției de la 1848, până la lovitura de stat a lui Ludovic Napoleon care instaurază regimul personal), și cum ea este străbătută de relații destul de active cu diverse figuri ale vieții culturale și politice românești, am crezut că o scurtă prezentare a sa n-ar fi fără utilitate. Pe plan personal, anii 1849-1851 acoperiți în cele peste o mie de scrisori trimise și primite de Michelet aduc și evenimente fericite, și neplăcute: în primăvara anului 1849, Michelet se recăsătorește cu Athénais Mialret fostă institutoare în casa prințesei Maria Cantacuzino, împrejurare care îl apropie încă mai mult de colonia exilaților români la Paris, dar pricinuieste o temporară răcire a relațiilor cu propria sa familie; în martie 1851 este suspendat cursul său de la Collège de France în virtutea art. 26 al regulamentului venerabilei instituții (care se referă la „ocasion de plaintes graves ou de quelques désordres...”), adică pentru că era considerat un focar de agitație revoluționară și antiguvernațională, și urmează o largă manifestare de simpatie din partea studenților, presei, opiniei publice și, bineînțeles, a emigrației românești; acum se înnoadă relațiile epistolare și apoi directe cu Proudhon, pe care nu-l prețuise

înainte prea mult, acum apar vol. III, IV și V din **Histoire de la Révolution française**, și - ca urmare a unei propuneri de a edita în volum cursurile sale interzise acum - se gândește să redacteze „uniquement la partie légendaire” și anume „sous une forme populaire”, textul care va deveni cunoscuta carte despre **Légendes démocratiques du Nord** (1854),

unde apare și capitolul consacrat Principatelor dunărene, respectiv Mariei Rosetti.

Desigur, raporturile lui Michelet cu românii erau cunoscute mai de mult, încă din epoca respectivă, și ele au fost bine studiate între cele două războaie, când s-au publicat și cele mai multe dintre documente (N. Iorga, I. Breazu, Al. Cretzianu ș.a.); centenarul morții istoricului francez, din 1974, a prilejuit o reactivare a interesului pentru figura și opera sa, ca și pentru influența lui asupra revoluționarilor, istoricilor și scriitorilor români, despre care au scris din nou G. Zane, Elena Piru, Al. Zub și alții, iar regretatul meu coleg Marin Bucur a publicat, printre altele, un întreg volum de documente despre **Jules Michelet și revoluționarii români**, în 1982. Multe dintre scrisorile acestei perioade, în special cele de la D. Brătianu și C.A. Rosetti, se regăseseră în acest volum al corespondenței generale Michelet și prezentarea lor beneficiază de investigațiile cercetătorilor români pe care editorul le citează când le cunoaște, în special cele ale lui Marin Bucur. Unde n-a avut temeiul acestor investigații pe teren românesc, notele editorului francez prezintă mărunte inadvertențe, de pildă la scrisoarea lui I. Heliade Rădulescu către

Michelet, din vara anului 1851, în care îi prezintă o poetă italiană care-și semnează volumul cu pseudonimul „Grecca de Roma”. Nota editorului (p. 798) ia pseudonimul drept precizare de ordin etnic sau confesional: volum „dont l'auteur serait une Greque da Rome”. Numele poetei și al prietenei lui Heliade este însă Ida Delcarretto. La fel, faptul că importanta scrisoare a lui D. Brătianu din oct. 1850 (lungă prezentare a poporului român și a culturii sale specifice, publicată întâi de Al. Cretzianu în 1933) este republicată de Marin Bucur în 1982 cu tăieturi în text ori de câte ori sunt cuvinte sau realități inconvenabile față de ruși, îl face pe dl. Le Guillou să observe în notă că aceasta ar fi o „preuve de la peur panique que provoquait chez un homme des les pays de l'est la Sécurité et la K.G.B.” (nota 2, p. 559). După șapte ani de discuție liberă și o bibliotecă întreagă de cărți despre cenzura „des pays de l'est” și despre interdicția oficială de a publica orice rând n-a trecut de „direcția presei” și n-a fost ștampilat și aprobat, o asemenea frază te face să zâmbești: îți dai seama că, de fapt, cine n-a trecut prin ce am trecut noi nu înțelege nimic.

Nu toate scrisorile românilor sau referitoare la români din această perioadă au fost însă publicate anterior și deci cunoscute cercetătorilor noștri. Alături de alte scrisori inedite importante, cum este un lot de epistole de la scriitorul polonez Adam Mickiewicz etc, se găsește una necunoscută de la C.A. Rosetti, probabil adresată lui Alfred Dumesnil, din 16 septembrie 1851 (găsită la biblioteca istorică a orașului Paris), unde îi împărtășește durerea de a aparține unei țări a cărei istorie nu e cunoscută în occident așa cum ar merita: „j'ai passé en pleurant amèrement de ce que le monde est privé de la plus belle, de la plus héroïque, de la plus grande et sublime page de sa vie; car à vous je puis le dire, sans modestie comme sans amour propre, que l'histoire roumaine contient 18 siècles de souffrances, d'héroïsme et de miracle perpétuels”.

Ceea ce, lăsând la o parte orice modestie, vorba lui Rosetti, nu e rău spus. Apar în acest volum și câteva scrisori inedite de la Hermiona Asachi, viitoare soție a lui Edgar Quinet, între care cea din 28 decembrie 1849 împărtășește entuziasmul pe care Michelet știa să-l trezească la cursul său („c'était la vie que M. Michelet nous a donnée; je me suis fortifiée... rien pourra dire ce qu'il a dit” etc), o alta a lui Michelet către Alfred Dumesnil în care vorbește de impresia puternică pe care i-a produs-o moartea pictorului român Daniel Rosenthal în închisoarea din Pesta, o scrisoare a ginereului său Alfr. Dumesnil din septembrie 1851, în care vorbește de tânărul Odobescu, adică de viitorul scriitor („Il y est tombé malade est sa mère m'écrit qu'elle le gardera maintenant près d'elle”, p. 853) și multe altele.

Esențiale pentru mai buna cunoaștere a activității zilnice a lui Michelet, a intențiilor și proiectelor sale, aceste volume sunt deopotrivă esențiale pentru cunoașterea întregii epoci de care este intim legată o bună parte a istoriei noastre moderne și a oamenilor care au făcut-o. Volumul VI este unul dintre cele mai prețioase și ar trebui să poată fi consultat de fiecare cercetător al perioadei respective.

* Jules Michelet, *Correspondance générale (1849-1851)*, tome VI, éditée par Louis Le Guillou, Librairie Honoré Champion, Paris, 1996, 1047p.

CÂRTELI DE PRIMĂVARĂ

La Gala premiilor UNITER

de MARIA LAIU

Organizare și... dezorganizare. Invitați și... neinvitați. Lume multă, lume bună, lume ne-bună... în stare să mai creadă în normalitate. Haine elegante. Gust. Principesa Margareta Vedete (de toate felurile: Gerard Depardieu, Silviu Purcărete, Cătălina Buzoianu, Tompa Gabor, Mihai Măniuțiu, Radu Beligan, Ion Toboșaru, Leopoldina Bălănuță, Mircea Albulescu, Valeria Seciu, Ion Popescu-Udrisțe, Horațiu Mălăele, Victor Rebengiuc, Irina Petrescu, Mariana Mișuț, Claudiu Bleonț, Ilie Năstasc... Guvernanți și... guvernați. Televiziunea și Radiodifuziunea Română „din nou împreună” - transmisiune în direct. Decor de „gală”. **Același prezentator.** Lucru de ispravă (și de mirare): deși desemnat de curând Ministru al Culturii, Ion Caramitru rămâne și în acest an amfitrionul serii. Continuitate. **Actorul** și-a pregătit îndelung „rolul”: sclipire, ironic, spirit (vă mai amintiți de „Hamlet?”).

Criterii de selecție: Nu întotdeauna înțelese, dar știute, după care alegerea celor mai bune producții teatrale nu atrage de fiecare dată după sine și nominalizarea regizorilor, scenografilor sau a actorilor principali. **Exemple:** „Caligula” de Camus, regia: Mihai Măniuțiu, concurează la secțiunea „Cel mai bun spectacol”, dar numele lui Marcel Iureș, interpretul rolului titular, nu figurează niciunde. **Întâmplare?** „Danaidele” ia premiul pentru cel mai bun spectacol, iar lui Silviu Purcărete i se oferă premiul de excelență, iar Coca Bloos rămâne doar... remarcată (De puține ori se oferă unei actrițe un asemenea rol; de și mai puține ori Artistă reușește să întrerupez un asemenea personaj: Dananos!) **Consolare:** mai târziu, cu siguranță, va primi premiul pentru întreaga activitate.

Incongruență: Pentru cel mai bun debut concurează (totuși loial) un scenograf (Velica Panduru) cu o actriță (Cristina Toma) și cu un

regizor (Dan Victor). Sic!

Confuzie: Juriul inițial (de nominalizări) a fost „nominat” în locul celui final. **Omisie:** Puiu Antemir. Rectificări. Scuze. Emoția l-a „copleșit” și pe prezentator.

Argument: Un filolog (Marina Constantinescu) înmânează premiul pentru întreaga activitate unui teatrolog (Ion Toboșaru) care în urmă cu mai bine de 40 de ani a absolvit... Facultatea de Filologie. (Pentru cine nu știe amintim că mai există o specie de teatrologi - filologi care nici măcar nu fac haz/caz de asta!)

Premii... în familie: Cătălina Buzoianu (pentru regie) - Velica Panduru (pentru debut); Mariana Mișuț (pentru cea mai bună actriță) - Victor Rebengiuc (pentru cel mai bun actor). „Fericire conjugală”.

Amnezic: Deși nominalizat de două ori (la secțiunea „Cel mai bun actor și la Teatru radio-fonic”) Mircea Albulescu a fost cu desăvârșire ignorat de către juriul final. Polițe vechi într-o lume „nouă”?

Intermezzo: Johnny Răducanu - înalt profesionalism învăluit într-o aură a discreției; Grupul „Divertis” - simpatic, cumpănindu-și cu măsură momentele; cât despre balerini... mai bine să-i uităm!

Invitați surpriză: Karen Fogg, Ion Hoclander, Mircea Dinescu, Vladimir Mirodan, Bernard Boyer, Oni Oroveanu...

Concluzii: Zâmbete, veselie, chicoteli, grimase, replici convenționale, dar și bucurie, speranțe împăcări...

Un spectacol ce „riscă” să atingă celebritatea „Oscar”-ului.

«DIONYSOS E PENTRU TEATRU CE E ORFEU PENTRU POEZIE»

- Domnule Andrei Oișteanu, cum ați ajuns să fiți implicat în alegerea numelui premiilor pe care le acordă UNITER?

- Am fost rugat de Ion Caramitru să mă gândesc la un nume adecvat pentru premiul UNITER și trofeul realizat cu atâtă inspirație de maestrul Ion Bitzan. Am făcut o listă cu vreo 20 de propuneri. Apoi, m-am întâlnit la sediul UNITER cu Sanda Manu, Ion Bitzan și Aura Corbeanu, cărora le-am prezentat, pe rând, fiecare propunere, cu toate argumentele pro și contra. Am lăsat la sfârșit propunerea mea favorită, Dionysos, care - după opinia mea - avea toate avantajele și nici un dezavantaj. Mi-am justificat opțiunea cu teama că va fi respinsă, dar ea a fost acceptată cu entuziasm. Cineva a remarcat că era 15 ianuarie - ziua lui Eminescu - și ne-am despărțit convinși că numele premiului a fost ales într-un „ceas bun”.

- Spuneți-ne, vă rog, principalele motive care v-au făcut să alegeți acest nume.

- Ele ar putea face obiectul unei cărți întregi, așa că voi încerca să rezum la maxim o temă foarte generoasă de istoria și antropologia teatrului european. Dionysos este patronul divin al teatrului. Mircea Eliade îl consideră și-l numește chiar „zeul teatrului”. În orice caz, Dionysos este pentru teatru ceea ce este Orfeu pentru poezie. Divinitate traco-frigiană a vegetației, a viței-de-vie și a vinului, Dionysos (Bachus la romani) este un zeu care moare și renaște. Devorat de titani, el este reînviat de tatăl său, Zeus. Patimile lui Dionysos erau periodic reactualizate prin sacrificarea și apoi jelierea unui țap - principala ipostază zoomorfă a zeului. Intitulată **tragodia** (de la gr. **tragos**=țap și **ode**=cântec, odă), această ceremonie rituală a dat naștere - prin secolul al VI-lea î.e.n. - tragediei antice.

Acțiunea scenică era de regulă compusă din trei tragedii (trilogia), precedate sau nu de un **prologos**. În cazul unei **tetralogii**, **trilogia tragică** era urmată de o **dramă satyrică** (precum **Ciclopul**, de Euripide). În această tragi-comedie - plină de expresii și gesturi lubrice, licențioase și

Dialog cu scriitorul

Andrei Oișteanu

parodice - **corul satyrilor** cânta și dansa în jurul altarului sanctuarului dionisiac (*thymele*). Actorii erau deghizați în satyri - genii silvestre și câmpenești din alaiul zeului Dionysos, de regulă, jumătate oameni, jumătate țapi.

- Ați vorbit despre tragedie și despre *drama satyrică*. Are și *comedia* rădăcini în misterele dionisiace?

- Bineînțeles. **Comodia** (de la gr. **komos** = petrecere, chef și **ode** = cântec) era inițial o procesiune burlescă, tumultuoasă și exaltată, în timpul căreia adepții lui Dionysos, îmbătați cu vin, dansau și cântau în extaz, în sunet de flaute și tamburine. Prin secolul al VI-lea î.e.n., când amfiteatrul a luat locul sanctuarului zeului, acest alai a devenit **cor** (condus de un **corifeu**), care participa la un fel de întrecere (agon) cu un actor principal (**protoagonistes**), cu un protagonist.

În fine, cântecele extatice și dansurile frenetice din timpul ritualurilor dionisiace se numeau **Dithyrambos** - un epitet al zeului viței de vie. Ulterior, **dithyramb**-ul a devenit un gen literar. Începând din secolul al V-lea î.e.n., poetul-actor care ieșea învingător în cadrul întrecerilor dithyrambice primea ca premiu o amforă cu vin și un țap, simbolizându-l pe Dionysos. Animalul cornut era sacrificat și, apoi, carnea crudă și vinul erau consumate în mod ritual (împărtășirea cu trupul și sângele zeului). Simplificând lucrurile, am putea spune că actorul cel mai bun primea - ca și acum! - **premiul Dionysos**.

- Ce anume amplifică starea de exaltare religioasă a aoliților și preoților zeului Dionysos?

- În primul rând, vinul. Dar, conform tradiției, pentru a provoca **enthousiasmos** și **ekstasis** în cadrul misterelor pe care le patrona, Dionysos ar fi introdus - cum susțin Plutarh și Diodor din Sicilia - consumarea „vinului curat, neamestecat

cu apă”, ceea ce era neobișnuit pentru greci. În al doilea rând, vinul era amestecat cu frunze și fructe de iederă, „plantă care provoacă stări de transă” (scrie Plutarh, el însuși inițiat în misterele dionisiace). Într-adevăr, iedera conține substanțe psihotrope, puternic halucinogene. Ea este un simbol al lui Dionysos și nu întâmplător zeul ca și cei din alaiul său poartă pe creștet cununi din frunze de iederă: „Naiade și bachante ce poartă iedera pe frunte” (Orfeu, **Imn satyrului Silenius**). De altfel, cele două muze ale teatrului - a comediei (Thalia) și a tragediei (Melpomene) - sunt reprezentate și ele purtând pe frunte cununi de iederă, ceea ce demonstrează o dată în plus o evidență: relația indisolubilă dintre cultul lui Dionysos și teatru.

Măștile pe care le poartă cele două muze (masca tragică și cea comică) aduc în discuție ideea de mascare, de deghizare, preluată și ea de arta dramatică de la ceremoniile dionisiace. În cadrul acestora, adepții zeului purtau măști-cosume din piele de țap (**nebridă**) sau de capră (**egidă**), fie pentru disimularea propriei identități (ca protecție magică, dar și socială), fie pentru imitarea lui Dionysos (**mimesis**) și identificarea cu el; cu alte cuvinte, pentru a intra (la propriu și la figurat) „în pielea” zeului sau a satyrilor, silenilor, panilor și bachantelor din cortegiul acestuia. A avea piele de țap pe dinafară și carne crudă de țap pe dinăuntru reprezenta identificarea totală cu zeul-țap: „Plăcut mai e când prin munți./ Stărnită de chiotul lung al lui Bachus./ Alergând prin pădurile Lidiei, Frigiei./ Cu nebrida cea sfântă pe spate./ Hăituiești pân'la sânge pe țapi./ Ca să-ți slujească la Cina- cea-crudă” (Euripide, **Bachantele**).

În fine, mai vreau să adaug doar faptul că atât Dionysos cât și teatrul au natură dublă: așa cum Dionysos este rodul dragostei dintre Zeus și o muritoare, teatrul este o invenție divină practică de oameni.

Redacția

ISTORIA ȘI MUZICA

de GRETE TARTLER

În foyerul Operei Române a avut loc un concert cu prima audiție a operei „Regele Atlantidei” de Viktor Ullman: un singur act, de o muzicalitate elevată, de un dramatism neocolit de lumină, scris pe când autorul se afla în lagăr (de fapt, singura sa operă despre care se știe că ar fi fost scrisă într-un lagăr!). Șocul ascultării unor arii compuse în vecinătatea morții nu reprezintă însă singurul pion de succes în favoarea lui Ullman. Chiar fără să fi știut despre biografia autorului, publicul ar fi fost entuziasmat de lucrarea prezentată sub conducerea muzicală a lui Rachael Worby, în concepția plastică a lui Cătălin Arbore, cu mișcare scenică semnată de tefan Neagrău. Soliștii Ruxandra Ispas, Adriana Alexandru, Adrian Ștefănescu, Florian Ioniță, George Marin, Valentin Racoveanu, Aurel Tănase, alături de o formație camerală alcătuită din instrumentiști de elită, au conturat un real eveniment, așa cum bine ar fi să avem cât mai des la operă.

Se poartă aniversările: olandezii, de pildă, sărbătorește „Anul Petru cel Mare”, împlinindu-se 300 de ani de la călătoria împăratului în

teritorii neerlandeze. „Țarul țarilor” venise să învețe câte ceva despre tehnica meșteririi corăbiilor: la întoarcerea în Rusia a întemeiat orașul Sankt Petersburg și a pus la punct, cu ajutorul olandezilor, flota rusească. Ambele țări consacră acum tricentenarului expoziții, concerte, spectacole. Baletul din Sankt Petersburg e așteptat în această primăvară la teatrul Schouwburg din Rotterdam, faimosul cor Capella va cânta la biserica St. Laurence din același oraș. În Rusia sunt programate echipe de dansuri populare, fanfara marinei, un ansamblu baroc, altă orchestră - De Volharding - specializată în interpretarea muzicii contemporane, corul Het Scheldeloodsenkoor. Cu prilejul acestor ceremonii, în orașul de pe Neva va fi dezvelit și un bust înfățișându-l pe țar ca meșter de corăbii și se va desfășura un festival de film olandez. Colocvii și seminarii în diferite domenii vor pune în evidență relațiile între cele două țări - totul până la 3 octombrie 1997, când se împlinesc exact trei sute de ani de când țarul l-a primit pe „generalul de stat al Provinciilor Unite”.

Din punct de vedere diplomatic, acest șir

george timcu (inedit)

Mă doare...

Mă doare un umăr stingher
Un zgomot explodând în urechi
Buimaca pripeală a gestului meu
Ceața ce se așterne între mine și lume
Apoi oboseala ce-mi coboară pe suflet
Și încet, încet, mă pierd
Mă ascund - umbră-șovăitoare
A propriei mele ființe
Despre care nu aflu nimic
Printre ceturi, ezitări și zloate
Doamne, mă mai aflu
Sau mă mai aflu undeva?
Ajută-mă, Doamne,
Să mai dau umbră ființei mele
Închipuindu-mă că mai exist.

18 oct. 1996

de manifestări culturale bilaterale cu prilejul stabilirii unei relații este o strălucită idee. Obişnuința aniversării datelor (de naștere, de moarte) ar trebui mai des înlocuită cu asemenea nuclee, care oferă prilejul unui evantai întreg de spectacole. Organizate din vreme, momentele stabilirii unor relații între Principatele Române și alte state europene ar da o motivație în plus intensificării legăturilor culturale mai puțin evidente.

tit cu voce de tunet de magnificul George Calboreanu. Neglijențe ale unor vremuri când economiile se făceau stupid, pe seama memoriei culturale a neamului. Ce-a fost ieri nu trebuie să se mai repete astăzi. Cred că una din primele urgențe ale Ministerului Culturii este și impunerea unei cuprinzătoare legi a Patrimoniului care să apere de distrugere filmele Arhivei Naționale și documentele Televiziunii Naționale. Să se facă demersurile necesare pentru salvarea copiilor atacate de mucegai de la ANF, să fie transpuse casetele deteriorabile din Arhiva TVR. Prea săraci să durăm monumente în acest turbure veac 20, am durat creații de neprețuită valoare în artele spectacolului. Datoria noastră de onoare este să le apărăm, să le conservăm în condiții civilizate.

Zilele trecute, de la Roma, unde se organizează o mare expoziție despre Daci, sub oblăduirea Grupului Editorial Mondadori, ne-au fost solicitate casete cu imagini din filmele **Dacii, Columna și Burebista**. Am crezut că un simplu telefon la Centrul Național al Cinematografiei va fi de ajuns. Eroare! Copiile existente sunt inutilizabile. De-abia de aci înainte vor trebui comandate altele. Între timp, negativele păstrate la Jilava, în condiții de coșmar - care reclamă intervenția în regim de urgență a unor specialiști în restaurare și apoi, intervenția organelor Procuraturii, pentru sancționarea celor vinovați de distrugerea patrimoniului național - s-au deteriorat cu mare viteză.

Unde este Caragiale să vadă și să nu creadă că a avut dreptate: „Peste alți o sută treizeci de ani, vor fi mulți, foarte mulți „epitropi și cititori ai intelectualității române” cărora vor trebui spuse aceleași adevăruri și ... tot degeaba spuse ...”

cinema

CARAGIALE A SCRIS ȘI DESPRE CINEMATOGRAF

de MANUELA CERNAT

Mai zilele trecute, amintind în treacăt unui cineast despre „Scrisoarea III” a lui Caragiale, am fost corectată discret: „Ai început să-ncurci clasicii, ma chère «Scrisoarea III» e a lui Eminescu”. Am oftat cu tristețe. Colegul ar fi trebuit să știe că în 1892 Caragiale publica în **Convorbiri Literare**, sub forma a trei scrisori, frânturi de amintiri din lumea teatrului. Cea de a treia „Scrisoare” cuprindea și o neașteptată invocare a experimentelor de precinematograf ale lui Muybridge și Edison.

Ieșind într-o seară de la un spectacol „cu vervă demonică” al lui Matei Millo, care montase în premieră **Paraponisitul pus în slujbă**, Caragiale consemna cu generoasă bucurie evenimentul. „Teatrul era plin de lumea bună din București... Se zguduia sala de râsete și aplauze... Un adevărat triumf.” Îndurerat o dată mai mult de efemerul miracol al actului teatral, scriitorul nota melancolic: „Ce păcat că trec așa seri ca toate serile, ba încă mai iute”. Și, sub imperiul unei formidabile intuiții, Caragiale își îndrepta cu speranță gândul spre cercetările de ultimă oră ale jongleurilor cu imagini și sunete. „Fonograful prinde și fixează graiul; spun că electrofotografia prinde și

copiază, în șirul lor neîntrerupt, toate mișcărilor unui animal; astfel reproduse într-o serie de **icoane fidele** (s.n) toate mișcărilor unui cal în fuga mare. Un șir de electrofotografii și un fonograf ne-ar reproduce odinioară pe **Paraponisitul pus în slujbă**, poate mai puțin însă verba de care-ți spusei, căldura vie a lui Millo... Foarte-i mulțumim lui d. Edison ... nu-i așa?”

În chiar anul morții lui Caragiale, 1912, visul acestuia a început să se împlinescă și în țara noastră. Filmul istoric **Independența României** al tânărului Grigore Brezeanu immortaliza pentru posteritate jocul lui Nottara și al lui Aristide Demetriade, chipul Aristizzei Romanescu și al lui Iancu Brezeanu. De atunci încoace, memoria peliculei a păstrat cu fidelitate clipe unice din creațiile teatrale sau cinematografice ale uriașelor talente ale scenei și ecranului românesc. Din nefericire, nu s-a filmat îndeajuns. Nici chiar după apariția televiziunii nu au fost înregistrate marile și memorabilele montări teatrale care au încântat generații de-a rândul. Pare de necrezut și totuși nu există nici un cadru de film sau televiziune din **Apus de soare**, nu s-a filmat nici măcar celebrul monolog al domnitorului Ștefan, ros-

ORBIREA

sau

DEMOCRAȚIA - CAPCANĂ

De vorbă cu JOSÉ SARAMAGO

Marele scriitor portughez, autor al mai multor capodopere, printre care și romanul *Evangelhia după Iisus Hristos*, care a stârnit o vâlvă imensă, i-a acordat lui *Juan Manuel de la Prada*, de la ziarul *ABC*, Madrid, interviul care urmează:

Întrebare: Unul dintre personajele din romanul *Eseu despre orbire*, un scriitor care este victimă a orbirii, ajunge să spună, oarecum decepționat: "Avem prea multe cuvinte, avem puține sentimente".

Răspuns: Dacă privim lucrurile mai de aproape, ajungem, în cel mai bun caz, la concluzia că vorbele nu au fost de folos niciodată. Cuvintele încearcă să spună ceea ce gândim sau simțim, există însă motive de a bănuși că oricât am încerca, ele, cuvintele, nu vor ajunge niciodată să exprime acel lucru straniu, rar și misterios, care este sentimentul. Trebuie să ținem seama de faptul că nimeni nu poate comunica decât cu limbajul pe care îl cunoaște și nu cu mai mult; sentimentele conțin nuanțe ce nu pot fi redată în cuvinte de o prea mare fidelitate expresivă. Pe de altă parte, uzul facil al cuvintelor ascunde o incapacitate de a simți și chiar de a gândi. De multe ori, ne întrebăm dacă în spatele unui discurs există o gândire reală, sau dacă este vorba de un fel de logoree care se consumă în gol. Avem mai multe cuvinte decât sentimente și lucrul acesta este demonstrat de faptul că de cele mai multe ori suntem indiferenți la ceea ce se întâmplă în jurul nostru: este ca și cum, în afară de persoana noastră, nu mai există nimic.

I.: În lumea aceasta apocaliptică, pe care dumneavoastră o desemnați, se pare că menirea scriitorului nu mai există. Credeți, dumneavoastră, că această meserie e perisabilă?

R.: De-a lungul istoriei, din diferite rațiuni, un mare număr de profesii au dispărut sau sunt pe cale de dispariție. S-ar putea să vină o zi în care scriitorii să nu mai aibă rațiunea de a exista, dacă cumva deja n-o au. Eu mă apăr de nedumerirea pe care mi-o provoacă situația gândind că a serie este o muncă obișnuită. Este adevărat, totuși, că omul simte nevoia de a se face cunoscut, sau poate nu atât de a se face cunoscut, cât de "a comunica". Uneori, nici nu ne pasă dacă avem sau nu un auditoriu. Eu cred că scriitorul, chiar atunci când este sigur că ceea ce scrie se va publica, vorbește pentru el însuși. În acest sens, eu nu îmi pun prea mari speranțe în viitorul literaturii. În clipele de pesimism acut, am ajuns să afirm că dacă Cervantes sau Shakespeare nu s-ar fi născut, lumea ar fi fost tot cea care este. Literatura poate, cel mult, exercita o influență personală, nu însă socială; trebuie să se țină seama, mai ales, de faptul că scriitorii nu

au avut niciodată aceeași părere despre ce ar trebui să fie o schimbare: fiecare are percepția lui socială, părerea lui despre lume.

I.: Deși aveți această viziune, atât de puțin transcendentă, asupra profesiei de scriitor, asta nu v-a împiedicat să edificați, neobosit, o operă în căutarea adevărului; capacitatea dumneavoastră de convingere vine din descoperirea unei *voci naratoare*, uneori insinuantă, alteori impetuoasă. În opera dumneavoastră atrage puternic atenția prezența acestei "voci" care aspiră să reprezinte colectivitatea, fără a-și refuza introspecția subiectivă. Cum ați reușit să o descoperiți?

R.: Găsirea ei nu a fost rezultatul unui proces conștient; a trebuit să aflu, mai întâi, unde doresc să ajung. În privința aceasta, eu am o părere care poate stârni polemici: susțin că *naratorul nu există*. Obișnuim să spunem că naratorul este obligatoriu într-o creație de ficțiune; dar și teatrul aparține mediului ficțiunii și eu mă întreb: Unde se află naratorul într-o piesă de teatru? Dacă eliminăm adnotările - și putem să le scoatem, pentru că ele lipseau în teatrul antic - nu mai întâlnim nici un narator. Eu cred că ceea ce am denumit "narator atotștiutor" nu este altceva decât autorul care dispune de experiența personală ca de un fel de mecanism care îl face să aibă această voce, spontan, fără premeditare. Să ne imaginăm un chirurg care are la dispoziție un set de instrumente pen-

tru a opera: dacă este un profesionist cu experiență, va alege instrumentele de care are nevoie, fără a mai sta pe gânduri. Același lucru se întâmplă atunci când scriem: toată iscusința cu care scriitorul povestește funcționează în mod necesar. Dacă textul cere o anumită formă narativă, autorul o va folosi spontan.

I.: Dumneavoastră ați mărturisit că, înainte de a începe să scrieți ceva, este obligatoriu să "auziți", în adâncul dumneavoastră, această scriitură.

R.: Faptul se datorează nevoii narațiunii care aspiră să fie un fel de fluid continuu. Mi-ar place să nu-mi întrerup niciodată scriitura, nici cu semne de punctuație, nici cu capitole, ca totul să fie simultan, așa cum se întâmplă în realitate: automobilul care trece, fotograful care face o fotografie, vântul care agită ramurile... Când eu spun că simt nevoia să "aud" scriitura, mă refer la faptul că doresc ca ea să conțină fluiditatea pe care o avem când vorbim. Simt nevoia să aud o voce din interior, pe care lectorul va trebui s-o recunoască, pentru a înțelege textele mele.

I.: O literatură pentru auz... V-ar fi pe plac, așadar, ca cititorii dumneavoastră să vă citească cu glas tare.

R.: În această privință îmi place să povestesc o întâmplare foarte adevărată: Un prieten drag îmi citea romanul *Ridicat de pe jos*, dar, din capul locului, nu-i înțelegea forma narativă. Atunci i-am spus: "Încearcă să citești cu voce tare două sau trei pagini". Și, după câteva zile, romanul i s-a părut mult mai de înțeles. Eu însumi, câteodată, pentru a pătrunde sensul unui text, îl citesc cu glas tare. Nu știu dacă acest lucru este, din punct de vedere artistic, eficient, însă, uneori, simt nevoia, când scriu, ca după ce textul este deja complet din punct de vedere informativ și pur logic să adaug, pentru muzicalitate, câteva cuvinte care să înalțe și să susțină fraza. (*Nici în timpul convorbirii noastre, domnia-sa nu neglijează efectul persuasiv, aproape muzical, al cuvintelor. Domnul Saramago vorbește calm, introducând pauze și digresiuni care fac ca discursul său să fie o formă rară de hipnoză.*)

I.: Totuși, în teatrul dumneavoastră nu recurgeți la metoda aceasta.

R.: Paradoxal - și îți mulțumesc pentru această observație, pentru că este foarte inteligentă - este tocmai faptul că metodele pe care eu le întrebuițez în roman, a căror justificare și aplicație perfectă ar fi trebuit să fie în teatru, nu le folosesc în acest din urmă gen li-

terar. Poate exista o explicație: în teatru este necesară mijlocirea actorului; el este cel ce are responsabilitatea de a reinterpretă structura atât de convențională a teatrului și a o transforma în discurs.

I.: La Festivalul de Toamnă de la Madrid, vom asista la premiera piesei dumneavoastră Noaptea. (Interviu luat în luna august 1996 - n. trad.).

R.: Este prima mea lucrare teatrală, de prin anul 1979, în care descriu, într-o formă destul de realistă, situația din redacția unui ziar, în noaptea de 24 spre 25 aprilie 1974, când istoria Portugaliei a luat alt curs. Eu nu am fost gazetar în sensul strict al cuvântului, însă am fost comentator politic timp de câțiva ani și am condus un ziar timp de opt luni, astfel că această lume nu-mi este cu totul străină. În Noaptea încerc să redau atmosfera din redacția unui ziar oficial: conflictele, contradicțiile, presiunile externe. Piesa o fi având vreun merit, din moment ce - după douăzeci de ani - va fi, totuși, reprezentată. (Dl. Saramago zâmbeste cu sfiala celor care își pot permite luxul orgoliului. Este același zâmbet pe care l-a schițat când, la începutul acestei întrevederi, i-am expus impresiile pe care mi le-a prilejuit citirea ultimului său roman. Eșeu despre orbire.)

I.: Cum v-a venit ideea acestei cărți?

R.: Îmi amintesc că mă aflu într-un restaurant așteptând să mi se servească masa și, deodată - ideile cărților mele îmi apar întotdeauna ca un fel de scîlpire -, mi-a venit în minte acest titlu: Eșeu despre orbire. Pornind de la trei cuvinte, am început să modelez motivația. În prima clipă, am gândit o orbire lentă care se propagă de-a lungul unui secol; această premiză însă îmi pune probleme în argumentare, așa că am preferat ideea unei epidemii de nestăvilut și rapidă în timp.

I.: Nu știu dacă ați citit povestirea lui H.G. Wells Țara orbilor...

R.: Mi s-a vorbit despre ea, dar n-am citit-o.

I.: Ar fi foarte interesant să o comparăm cu cartea dumneavoastră. În povestirea lui Wells, de un pesimism disperat, există tot un singur individ care vede, într-o lume de orbi. Și cu toate că încearcă să fie o călăuză dreaptă, nu poate face nimic, deoarece meschinăria orbilor îl împiedică. Soția oculistului, protagonistul romanului dumneavoastră, da, poate acționa drept călăuză; prin acest personaj se afirmă varianta optimistă a situației.

R.: Vă voi mărturisii ceva ce pare de crezut - însă este un lucru adevărat. Vă amintiți că, atunci când soțul acestei femei, oculistul, rămâne orb, vine o ambulanță să-l ia; femeia îl ajută, îi duce jos bagajul și urcă, apoi, cu el în ambulanță. Conducătorul ambulanței o admonestează: "Dumneata trebuie să cobori!" Și ea, atunci, liniștită, minte: "Trebuie să mă duci și pe mine, pentru că am orbit și eu!" Ei bine, în clipa în care descriam scena, eu nu aveam nici o idee de rolul pe care această femeie îl putea juca în romanul meu.

I.: Căile scriitorului sunt nebănuite...

R.: Am un prieten care mă definește cu o formulă lapidară: "Tu ești - îmi spune - un scriitor neprogramat". Și este adevărat: între ideea originală, cea de la care plec, și rezultatul final acționez, de-a lungul povestirii, cu o libertate absolută, sunt deschis tuturor posibilităților. Înaintez aleatoriu...

I.: Soția medicului, la fel ca alte personaje feminine ale dumneavoastră, deține o mare capacitate de sacrificiu.

R.: Sunt, în primul rând, personaje cu o mare putere de a iubi. Dacă veodată un personaj al meu va rămâne în memoria oamenilor, el va fi al unei femei și asta nu se va întâmpla pentru că eu programez evoluția ei sau acționez prin strategii prealabile. Caracterul acestor femei apare firesc, în contextul situației concrete pe care o povestesc. Într-o anumită ocazie, cineva m-a întrebat: "Dar de ce alegi mereu o femeie?" Și i-am răspuns: "Dumneata crezi că tot

ce a făcut această femeie ar fi putut face un bărbat?" Se înțelege că nu. Totdeauna există o femeie care poartă pe umerii ei romanele mele: Lidia din Anul morții lui Ricardo Reis, Blinda din Caiet de însemnări din mănăstire, Maria Magdalena din Evanghelia după Iisus Hristos.

I.: Dumneavoastră declarați că nu prea sunteți un prieten al epopeii și, totuși, personajele dumneavoastră par să posede un eroism disimulat, de această factură.

R.: Este adevărat că nu-mi plac frazele pompoase și nici retorica acțiunilor. Dar este tot atât de adevărat că în romanele mele apar personaje, mai ales femei, dotate cu un eroism discret, firesc, ca o emanație a personalității lor. Sunt femei dispuse chiar la sacrificiul din milă, din compătămirea față de semenii, un sentiment care este în legătură cu pietatea, nu cu grandilocvența. În acest model de femeie, care se repetă cu fiecare carte, cu nume diferite și în epoci diferite, germinează o formă nouă de umanitate, o formă distinctă de "a fi ființă umană". În acești din urmă ani, mi-am dat seama că mă aflu în căutarea formulării unei noi etici: vreau să exprim, prin intermediul cărților mele, un sentiment etic al existenței - și vreau să-l redau literar.

I.: "Lumea întreagă se află aici înăuntru", spune unul din protagoniștii din Eșeu despre orbire. Intenția alegorică a cărții dumneavoastră este foarte clară.

R.: Dacă ideea inițială nu ar fi fost aceasta, romanul nu ar fi avut nici o justificare, s-ar fi transformat într-un op gratuit. Este inacceptabil faptul că, într-un timp ca acesta în care ne aflăm, și în care suntem inundați de o mare cantitate de informație nu numai amplă ci și minuțioasă, devenim tot mai impermeabili la genul sensibil de informație, care nici măcar nu ne tulbură; avem nevoie, așadar, să revenim la alegorie, pentru a accentua ceea ce, în condiții normale, nu ar avea nevoie de mai mult decât de expunerea faptului simplu. Știrile despre asasinat, care ne asaltează prin televiziune, deja nu ne mai impresionează; privim în altă parte când imaginile ni se par prea acute. Acest abuz de informație brutală trebuie depășit prin alegorie.

I.: Am descoperit, de asemenea, în romanul dumneavoastră, o critică la adresa democrațiilor occidentale, care îi tratează pe cetățeni ca pe niște orbi ce trebuie izolați.

R.: Noi nu am atins încă democrația, ci iluzia ei. Lucrul acesta trebuie declarat cu toată convingerea și ar fi bine să-l repetăm în cor: nu putem vorbi despre democrație într-o lume în care puterea ce guvernează cu adevărat este cea financiară și nu cea democratică. Restul sunt iluzii mai mult sau mai puțin tangibile (parlamentele, guvernele). Puterea financiară și nu cea demo-

**«Nu îmi pun mari speranțe în viitorul literaturii...
Dacă Cervantes sau Shakespeare nu s-ar fi născut,
lumea ar fi fost tot cea care este»**

cratică decide destinele noastre în cele din urmă. Astfel se face că, atunci când votăm, o facem cu conștiința autoflagelării, pentru că avem certitudinea că nu se schimbă nimic. Pe de altă parte, am transformat democrația noastră, occidentală, într-un fel de superstiție, am idolatrizat-o și am și exportat-o unor popoare care nu au tradiția respectului unei astfel de democrații, am implantat-o altora, cu de-a sila, ajungând până la a distruge chiar culturile lor tradiționale; într-un anume fel, se repetă ceea ce s-a întâmplat cu colonizatorii din America, atunci când misiunii călugări le impuneau indigenilor să creadă că "Zeii voștri sunt falși, eu îl aduc aici pe adevăratul Dumnezeu". Prin asta, firește, nu mă declar împotriva democrației în sine, dar sunt net împotriva democrației capcană, cu vehiculul al finanțelor, în care victimele se transformă în complici, prin tăcere sau abdicare sau prin refuzul de a participa. Democrația nu există în

roza vânturilor

alexandra plastira (grecia)

Cântec de leagăn

După ce copiii amuțesc
lampa urcă treptele cătinel
cu toții se retrag
în locuri nesigure
și nici unul nu simte
nevoia de dragoste

apoi se aude ceasul de perete
timp vestind pentru cel
care vine sau pleacă
în numele nimănui
și casa e iarăși întunecat
leagăn al Domnului.

În românește de Petre Stoica

sine - nu are nici o calitate prin ea însăși -, ci depinde de nivelul de participare a cetățenilor.

I.: Epidemia de orbire, care azi ne corupe, s-a extins mult prea mult. Dumneavoastră v-ați arătat, totdeauna, împotriva acestei curse înnebunitoare, iraționale, care este în detrimentul Europei.

R.: A fost un moment când întreaga lume părea mulțumită cu existența Uniunii Europene. Însă, pe zi ce trece, sunt tot mai mulți cei ce își dau seama că nu acesta este drumul. Eu nu sunt împotriva apropierii și dialogului între popoare atunci când se ivește această intenție cu adevărat sinceră și nu este inițiată doar câteva persoane investite de putere. Revenim la aceleași întrebări: Unde se află puterea? Cine o deține? Care sunt scopurile ei? Maastricht va fi o minciună. Eu nu cred că prin substituirea monedelor autohtone cu o monedă unică se va schimba distribuția bogăției. Misiunea statelor trebuie să fie această redistribuire a bogăției; nu trebuie să lăsăm ca democrația să devină o grămadă de cuvinte retorice.

(Abordarea problemelor politice a schițat un rictus de neliniște pe chipul lui Saramago și i-a nuanțat vocea cu un fatalism care l-a redus, în cele din urmă, la tăcere).

I.: Există în cartea dumneavoastră un context care invită să ne continuăm existența. În ciuda abjecției în care se zbat personajele dumneavoastră, se ivesc mereu clipe în care sentimentele pulsează cu o mare puritate.

R.: Se găsește, bineînțeles, suficient spațiu chiar și pentru lucrurile frumoase, ceea ce arată că autorul nu este chiar atât de disperat precum s-ar putea deduce... (Și, aici, dl. Saramago schițează un zâmbet). Există un personaj în cartea mea care pronunță cuvintele cheie: "Înăuntru nostru există ceva care nu are nume. Și acest ceva este ceea ce suntem". Nu ne rămâne decât să descoperim și să dăm un nume acestui ceva. Poate că l-am putea numi, foarte simplu, **umanism**.

(Până la urmă, această căutare îl transformă și pe dl. Saramago într-un scriitor optimist, care nu înlătură o ultimă posibilitate de mântuire. Un vânt mângâietor răcoarește după-amiaza. Domnului Saramago i se zburlește puțin părul de la ceafă, ca și cum vreun impuls interior i-ar fi transmis un surplus de umanitate).

În românește de Ezra Alhasid

peter paul wiplinger

Născut în anul 1939 în Haslach - Austria. Trăiește din 1960 în Viena. A făcut studii de artă dramatică, germanistică și filosofie. În primul rând poet, dar și publicist cultural și fotograf artistic. Redactor responsabil al „Caietelor de artă vieneze” și secretar al „Societății prietenilor artei”. Poeziile sale au fost traduse în 14 limbi. Pentru activitatea sa literar-artistică, s-a bucurat de numeroase premii și distincții. În 1996 i-a apărut la editura „România Press” din București volumul de versuri intitulat „Semn de viață”. Poeziile de față au fost traduse în exclusivitate pentru revista „Lucașfăruș”.

Gavril Matei Albastru

Peter Paul Wiplinger realizează cu poeziile și cu fotografiile sale spații privilegiate în care susură liniștea: mici grădini suspendate, unde trăiesc esențele. Forma scurtă nu-i este necesară doar spre a-și pune sufletul pe tavă, cu întreg conținutul său omenesc, ridicându-l deasupra prejudecății că totul a fost deja cunoscut și spus: rotunjimea epigramatică se conformează unei cerințe etice de ipso facto estetică: aceea de a se reda cât mai multă experiență și suferință în cât mai puține cuvinte!

Lecția de culoare a lui Wiplinger se pretează la o interpretare cât mai cuprinzător posibilă. Poeziile sale sunt adevărate formule magice de vrajă sau descântec - amintind de cele ale șamanilor. Într-o astfel de poezie se află o întregă semnificație a vieții: anume că nu ne rămâne o altă alegere, în fața dezorientării și dezintegrării generale, decât aceea de a crede în simbolurile arhaice ale existenței umane. Mulți dintre noi am intuit aceasta, dar Wiplinger o știe. Ba chiar a reușit să își transfigureze convingerea în faptă de limbaj artistic. György Sebestyén

ce facem și ce scriem

ce fumăm și ce scriem
aceasta-i întrebarea
acum și-ntotdeauna
după tot ce s-a petrecut
după tot noianul de întâmplări
ce scriem și ce facem
în adevăratul înțeles al cuvântului
fără de limbă și fără de cuvânt
eu cred că nu trebuie doar să gândim mereu
nu trebuie doar să vorbim spun eu
ci în sfârșit să și acționăm dacă-i necesar și posibil
chiar și o acțiune cu ajutorul limbii și al cuvântului
ceva eficient împotriva abuzului de putere
și împotriva forței distrugerii terorii și crimei de război
cum acționăm cum vorbim cum gândim și cum scriem ce facem
sau ce contează deja „teama portarului în fața loviturii de la 11 m”
față de teama tuturor celor situați în afara puterii
unde tutsii îi masacrează pe hutuși și hutușii pe tutsii
și unde iarăși se mai epurează etnic o țară
ca un tânăr cu picioarele amputate vreme de vreo trei ani
să nu se mai târască cu ajutorul cârjelor pe străzile din Tuzla
simplă imagine de televiziune ca multe altele din lume
atât de clar vizibilă printre petele luminoase
armonizate-n gri de transmiterea prin satelit
ca dovada masacrului și a exterminării
celor trei mii de oameni de pe un stadion sportiv
lângă Srebrenica după căderea acestui oraș
trei mii de civili la rând
sececați de trupele de comando ale sârbilor
unde omul contează doar ca țintă a urii și a puterii
nici cât „teama portarului în fața loviturii de la 11 m”
oricât de intelectual și de sensibil ar fi un poet
la problemele de estetică ale speciilor literare
cum acționăm cum vorbim cum gândim și cum scriem ce facem mă întreb
în adevăratul înțeles al cuvântului fără limbă și fără de cuvânt
mereu doar să descriem lumea în loc să o schimbăm prin cuvânt sau tăcere
nu se poate schimba nimic total e vorbă goală programele iluzie
istoria ne-a dat de mult răspunsul la ce-nseamnă cuvintele
Auschwitz Mauthausen Bergen-Belsen Treblinka Majdanek Lidice Lodz
Verdun și Stalingrad Dresda Rotterdam și Coventry Monte Casino
Hiroșima și Nagasaki Cambodja Vietnam May și Lai Ruanda Somalia Burundi
și miile de gulaguri din gheturile siberiene ori știțele de cranii
n-au născut un nume tipetele deținuților morți prin temnițe
nici un cuvânt nu se poate auzi rănită a bigvelon de nicaieri,
aici nu mai contează „teama portarului în fața loviturii de la 11 m”
nici estetică nici gânditul său scrisul ori literatura
ce mai contează atunci cuvântul împotriva puterii terorii și crimei
când triburile tutsii îi omorâșă pe hutuși și hutușii pe tutsii
dacă noi stăm și trângănim privind la masacrele fără rost
stăm și scriem vorbim facem literatură la ce bun
noi stăm aici și dăm rezoluții facem apeluri la ce bun vreun cuvânt
dacă în acest timp neomăzării marșăluțesc victorioși pe străzi

iar noi stăm locului și ne-am obișnuit deja așa de mult cu toate acestea
ce mai poate limbajul și ce mai poate scrisul sau cuvântul
nu cunosc vreun răspuns poate-l știe apărătorul de la unsprezece metri
sunt doar perplex fără curaj supărat furios amuțit de tristețe
nu mai știu la ce-s bune nici limbajul nici poezia
știu doar că scrisul singur e prea puțin
să acționăm e necesar dar nu știu cum (s-o facem)

tu însă spui

tu însă spui
că totul va fi bine
și eu te cred
pentru că pur și simplu
mai degrabă cred în minuni
ca în banala realitate
tu însă spui privește
noaptea sunt albe
dar eu te contrazic și spun nu
aceste nopți sunt roșii
atât de roșii iar tu te înșeli
ele sunt roșii de la sângele lunii
și de la durerile tuturor
celor ce-au fost uciși
tu însă spui că vine primăvara
cândva asta știu sigur
totul este ca totdeauna
de când e lumea lume cu siguranță
iar eu spun da asta ar fi posibil
însă fără speranță și fără curaj
fără siguranța salvării de la dezesperare
dar tu spui trage aer în piept
el miroase a flori de tei ascultă
totuși vântul care bate prin ramuri
totu-i plin de speranță eu tu adică noi
mângâie-mi numai părul atinge-mi totuși pielea simte-mi
vara din inimă acest dric sălbatec divin al verii
care este aici pentru tine
respiră-mi totuși parfumul cârnii
gândește-te la dragoste bucurie și la plăcere
eu însă spun gândește-te la sângele lunii
gândește-te mereu la noaptea din fața ochilor
chiar de dinaintea orbirii când speranța
te părăsește sau te minte și când nu mai există
nici bucurie nici dragoste și nici plăcere vezi
atât de multă lume, e încă numai umbră
iar soarta-nseamnă-n toate limbile pământului
moarte muerie smart tod și nu speranță
tocmai atunci tu spui rămâne ca unică speranță
iubirea chiar atunci în cel mai adânc întuneric al nopții

Helsinki, 12.5.1996/Viena 30.7.1996

În românește de Gavril Matei Albastru

THOMAS MANN, VRĂJITORUL

de ION CREȚU

La nașterea Erikăi, primul copil al lui Thomas Mann, acesta își împărtășea dezamăgirea fratelui său Heinrich în următorii termeni: „Așadar, este o fată; o deziluzie pentru mine, cum trebuie să admit între noi doi, fiindcă mi-am dorit foarte mult un fiu, și continui să mi-l doresc. De ce, este greu de spus. Îmi imaginez un fiu mai plin de poezie, ca o prelungire și ca o renaștere a mea sub noi auspicii”. Timpul însă avea să-i dovedească lui Thomas Mann cât de nedrept gândise.

Erika Mann revine în atenția noastră și anul acesta, după ce anul trecut am discutat despre cabaretul ei satiric antifascist „Moara de piper”, oglindă vie a vremurilor național-socialiste. De data asta prezentăm un volum de peste 550 de pagini de amintiri și documente de familie adunate de Erika Mann sub titlul *Mein Vater, der Zauberer - Tatăl meu, vrăjitorul* - Rowohlt, 1996.

Dezamăgirea lui Thomas Mann manifestată la nașterea Erikăi - primul dintre cei șase copii ai săi - se va transforma repede în iubire, sentiment pe care Eri avea să-l întoarcă mai târziu însuși tatălui ei. Începând cu anii 20, ea va fi o prezență tot mai frecventă în cercul intelectual al lui Mann, iar în a doua parte a vieții lui, în special în anii exilului, se va transforma într-un companion nedespărțit al autorului „Doctorului Faust”. Prima apariție publică împreună a Erikăi și a lui Thomas Mann s-a produs în 1926, în cadrul unei emisiuni în cursul căreia Mann a vorbit despre Joseph Conrad iar Erika a citit un capitol din *Muntele vrăjit*. După cum am spus, în sălile de conferință, în emisiunile radio și în cursul conferințelor de presă, Erika îi va fi lui Mann

oșitoare și sfetnic, îndeplinind cu toată căruțarea o funcție care s-ar putea numi în zilele noastre *public relation officer*. În corespondența sa, referindu-se la Erika, Mann însuși, conștient de rolul ei, o numește „copilul lui Wotan” și „fiică-adjutant”. Ea a fost însă mai mult decât un om de planul doi. În special după 1936, influența Erikăi a devenit atât de puternică încât unii istorici nu au ezitat s-o numească „conștiința lui politică, instanța supremă, la care Mann apela în momentele grele”. Nu tocmăi lipsit de interes este faptul că înșiși unii funcționari ai FBI (!) au înregistrat ascendența Erikăi asupra tatălui ei. După moartea lui Mann, Erika, devenind executoare testamentară, s-a ocupat de publicarea de documente (scrisori etc), de reeditări, de transpuneri pentru marele ecran ale operei lui Mann, într-un cuvânt, de tot ceea ce ținea de valorificarea moștenirii tatălui ei. Una dintre cele mai notabile realizări, pe această linie, este editarea biografiei lui Mann în scrisori, monumentală operă în trei volume. Nu trebuie totuși să rămânem cu impresia că Erika își datorează întreaga reputație exclusiv părintelui ei. Încă de pe la mijlocul anilor '30 Erika și-a croit o frumoasă carieră ca autoare de cărți pentru copii, ca eseist și, înainte de toate, ca actriță de cabaret.

Volumul de față are toate atributele unei lucrări de referință. El cuprinde o introducere - un interviu al Roswithei Schmalenbach cu Erika Mann intitulat „Tatăl meu, Thomas

Mann”, o primă parte - din corespondența lui Mann cu soția sa, Katja, partea a doua - eseuri ale Erikăi Mann, firește avându-l în centru pe Thomas Mann, partea a treia - „Ultimul an - Raport despre tatăl meu (1956)”, un cuvânt al editorului, surse, observații și un cuprinzător indice de nume. Vreo 30 de instantanee surprinzându-l pe Thomas Mann în diferite ipostaze - de la cele de familie la cele oficiale - întregesc imaginea unuia dintre cei mai însemnați scriitori ai tuturor timpurilor. Nu ezităm să folosim acest calificativ, geografia creației lui Mann, asemenea celei a lui Shakespeare, Balzac, Dostoievski sau Tolstoi cunoscându-l pe Thomas Mann în diferite mărimi. Dovada interesului (academic) major de care se bucură Thomas Mann o constituie, printre altele, și cele peste 260 de lucrări de doctorat care și-au luat ca bază de studiu opera autorului *Muntele vrăjit*; mai multe teze decât a inspirat oricare alt scriitor contemporan!

Atât mărturiile Erikăi Mann, cât și scrisorile dintre numeroșii membri ai familiei conturează o imagine complexă, vie, convingătoare a personalității lui Thomas Mann - un workholic învederat, înainte de toate -, simpatică (în sensul cel mai bun al cuvântului), de o mare naivitate (tipică oamenilor de creație), plină de umor, toate acestea în ciuda binecunoscuțelor severități posomorâte a chipului său, așa cum îl cunoaștem îndeobște din iconografia comună.

Mai întâi să explicăm prezența cuvântului „vrăjitor” în titlul volumului pe care-l prezentăm. Cum se poate bănui, Erika nu și-a alintat părintele *der Zauberer* - magicianul/vrăjitorul - doar din dragoste filială. Porecla, pe care o va adopta însuși Mann, are un tâlc al ei. S-ar putea crede că este o consecință a *Muntelui Vrăjit - Der Zauberberg* - roman la care lucra scriitorul! în acea vreme. Este vorba, în fapt, despre un băl mascat la care a fost invitat Mann. Neavând costum adecvat, Erika i-a propus o costumăție potrivită pentru eveniment, care, prin capă și turban (improvizat dintr-un prosop) trimitea la figura unui magician. „... Eh, asta e, mergi ca magician”, notează Erika amintindu-și momentul

„botezului”, după ce și-a admirat opera „S-a dus ca magician, și de atunci încolo așa i-a rămas numele; s-a mers până acolo încât el însuși se semna cu M în scrisorile sale”.

După cum spuneam, religia lui Thomas Mann a fost munca. El o numește undeva „die tatige Hoffnung”, „speranța eficientă”. Scriitorul a dus aproape toată viața, cel puțin partea cu adevărat fertilă, un regim de viață supus cu severitate creației. „Mann își începea ziua cu micul dejun, pe care-l lua pe la 8-8,30. De la 9 la 12 - scria; scria în fiecare zi lăsată de la Dumnezeu, 365 de zile pe an. El aprecia că acele trei ore, de la 9 la 12, reprezentau cea mai rodnică parte a timpului unei zile, și el o dedica principalei opere în lucru. Recolta era totdeauna două file de text, nici mai mult nici mai puțin, asupra cărora rareori mai revenea. După amiezele făcea plimbări, o oră, o oră și jumătate, cu câinele. Urma prânzul, lecturi, repaos. De la patru la cinci și jumătate - siesta, indiferent ce s-ar fi întâmplat. Lua, apoi, și ceaiul, iar timpul până la cină era umplut cu lucruri mărunte - «colaterale», corespondență. După cină, alte lecturi, cercetare sau, în anii din urmă, audiții muzicale de pe discuri”.

Mann avea un scris destul de greu de citit. Manuscrisul de la primul lui roman, *Casa Buddenbrook* - nu mai publicase până atunci decât o colecție de povestiri, *Micul domn Friedemann* -, l-a trimis editorului Fischer scris de mână pe hârtie liniată, pe ambele fețe, cu puține corecturi. Așa a continuat până la *Iosif și frații săi*, când a fost angajată o secretară ca să-i bată textele la mașină. Ea era și prima lui cititoare, aprecierile ei fiind totdeauna măgulitoare pentru Mann.

Până la primul război mondial, Mann a fost total dezinteresat de problemele politice. „Politizarea” lui - dacă termenul nu este prea tare -, ca și războiul au dus la o răceală, dușmănie chiar între Thomas și Heinrich Mann. Ei s-au împăcat abia la începutul anilor 20. De altfel, această relație se pare că a pornit greșit încă din anii copilăriei când, dintr-un motiv pe care Thomas Mann evită să-l lămurească, cei doi frați nu și-au vorbit aproape un an. Erika notează: „Relațiile dintre cei doi frați - și acest lucru ne-a devenit clar mai târziu - au fost dintotdeauna precare. Mici fiind, ei împărțeau aceeași cameră. Dar diferența de patru ani dintre frați (Thomas era mezinul, n.n.) a pus o oarecare distanță între ei, chiar dacă Heinrich s-ar fi arătat mai puțin rece, mai puțin critic. «Așa era el», sună singura

explicație pe care a dat-o Thomas Mann, «Heinrich putea să fie foarte răutăcios». Această „trezire” la realitate a lui Mann s-a concretizat în **Considerațiile unui apolitic**, nu doar un text

politic, ci și unul care-l viza pe fratele său, pacifistul Heinrich. Acesta nu numai că-i blama pe germani pentru război, dar, secret, era de partea francezilor, lucru îngrozitor. De-abia după 1922 relațiile dintre Heinrich și Thomas s-au normalizat.

Thomas Mann s-a stins din viață în 1955, în urma unor complicații medicale. Avea 80 de ani. Până în ultima clipă, a crezut în deviza „Munca este o speranță eficientă”.

Mulțumim Centrului german de carte pentru generozitatea cu care sprijină prezenta rubrică prin titlurile oferite spre recenzare.

1) Fănuș Neagu pe când se afla „Dincolo de nisipuri” (1962).

2) În „Camera cu oglinzi” (1971) se autocontemplă Nicolae Țic.

3) Nina Cassian, Georgeta Dimisianu, Marin Mincu și Val Condurache admiră casa în care se află: Monteoru.

4) Și Paul Everac era cândva printre scriitorii: în imagine - Cezar Baltag, Al. Balaci, Șt. Aug. Doinaș, Mircea Dinescu, Nicolae Prelipceanu.

5) Doina Uricariu ia prim-planul, fluturându-și pletele. Nu sesizează Viorel Grecu, Mircea Bratu, Romulus Diaconescu, Eugen Simion, Valeriu Cristea și alții.

